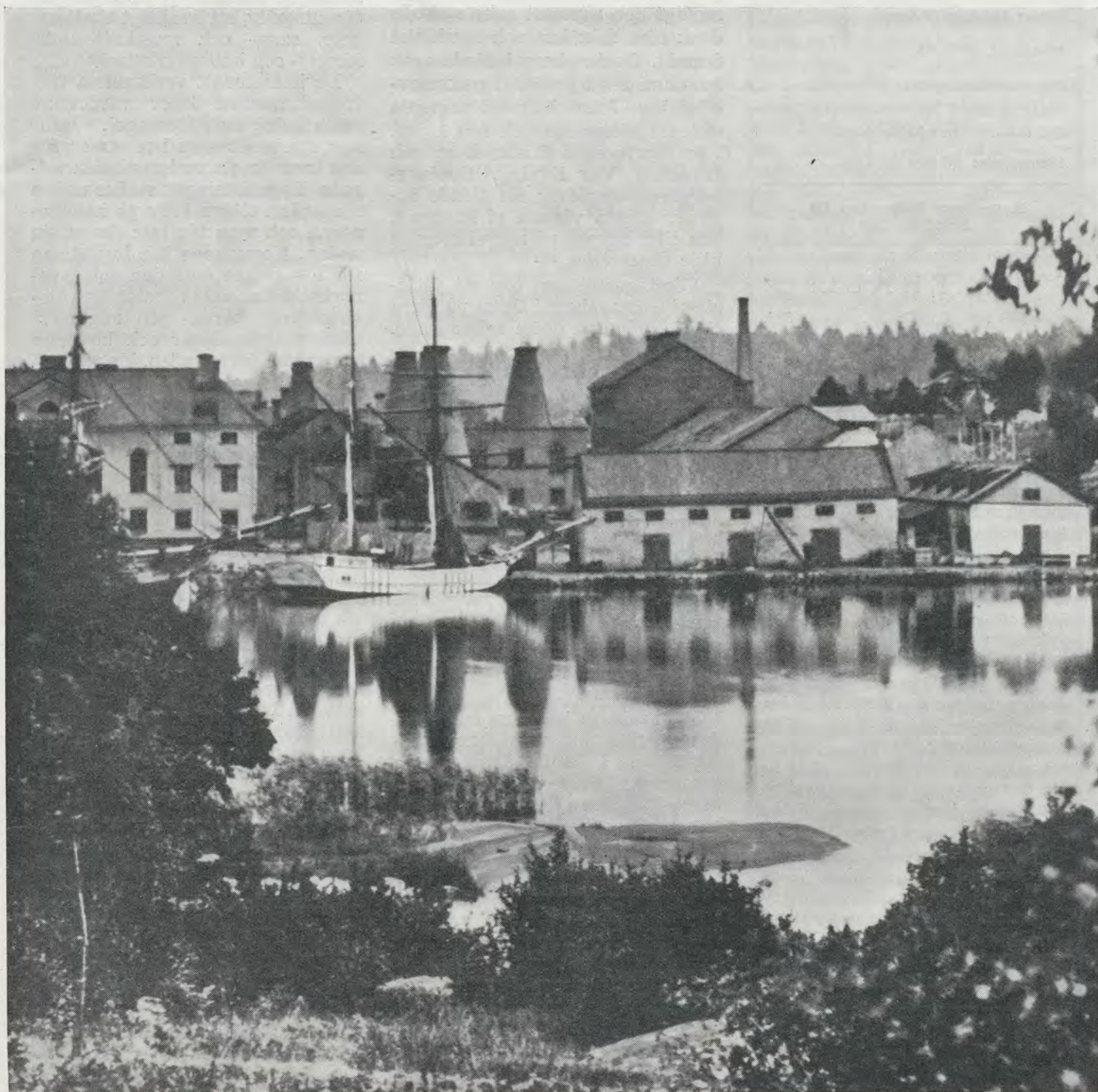

UTGIVEN AV
DISKUSSIONSCIRKELN
FORUM
I GUSTAVSBERG

GUSTAVSBERGAREN

ÅRG. 10. JUNI—AUG. Nr 3—4

Utgivningsort och adress:

Gustavsberg

Redaktionskommitté:

Gunnar Andersson, ansvarig utgivare
Gösta Dahlberg, redaktör
Harald Lindholm
Georg Lundgren
Axel Öhlund

Fotos: Hilding Ohlson.

Postgiro: 27 51 73

Prenumerationspris:

Helår: 2: 50.

Till utlandet per helår 4: —.

Annonspris: 20 öre pr mm.

E. Olofssons Boktryckeri AB
Stockholm 1952

INNEHÅLL:

	Sid.
Företag och samhälle	2
Forum: Ett jubileumsår	3
Saltstänk från Farstaviken	5
Med Gustavsbergsläkare 1870— 1926	6
Harald Elldin 60 år	10
Blandade klipp ur 10 årgångar ..	11
Smånytt	13
Fabrikens hedersveteran 80 år ..	14
Glimtar från Gustavsbergs Fabri- ker	15
Gustavsbergsprofiler	15
Förr och Nu, bilduppslag	16
Inför ett gammalt foto	19
Från Gamla Gustavsberg	19
Från Pastorsämbetet	20
Porcelainets väg till Stockholm ...	20
Jubileumsstatistik	21
Konsumspalten	23
Sagt på KF:s kongress	23
Soliga spalten	24
Min hobby	25
Fotogissningstävling	26
Intervju på Ingarö	26
Folkskolans idrottsfest	27
Blåsorkestern	29
Semestertid	29
En gammal gustavsbergare berättar	30
Solglimtar från Gustavsberg	30
Ungdomsklubben Vita Tanden ...	31

Omslagsbild: *Gustavsberg för 100 år sedan.*

Företag och samhälle

Gustavsberg jubilerar detta år. Det är 125 år sedan fabriken anlades härute, två mil från Sveriges huvudstad. Det var till att börja med en liten och ringa anläggning i Gustavsberg. De mäktiga i gamla Värmdö socken såg med stor skepsis det nya samhället växa fram vid Farstaviken. Sockenprotokollen bär vittne här om. Det var också en kritisk och svår tid; djärv företagsamhet, tålmodigt och slitsamt arbete skulle dock föra fabriken och samhället framåt. Gustavsberg bildade egen kommun den 1 jan. 1902 genom avsöndring från Värmdö urgamla skärgårdskommun och den 1 jan. i år återförenas Gustavsberg och Ingarö. Vår tidning, Gustavsbergaren, upplever sin tionde årgång. Detta vågade vi knappast ana eller hoppas på när vi började utge densamma. —

Företagsamheten tog ett jättesteg i Gustavsberg i slutet på förra och i början på detta århundrade. En kraftfull ledning, som hade inflytande på olika håll inom samhällslivet, regerade och ledde med kraft och myndighet. Arbetskraften var billig och lättillgänglig. Varken företag eller samhälle eller kommun var så komplicerade då som nu. Men andra tider skulle stunda och på trettioalet kom krisen. De nya tekniska landvinningarna måste genomföras och arbetskraften framstod som en lika berättigad part och fordrade sin del av produktionsresultatet. — Då kom konsumenternas sammanslutning och gav nytt liv i det avtynade samhället.

Gustavsbergs kommun har grundats genom att fabriken förlagts hit. I femtio år utgjordes kommunen de facto av Gustavsbergs Fabrikers egendomar. Detta har varit en styrka för båda parter men har också för båda medfört vissa avigsidor. Fabriken har varit bunden av kommunen och tvärtom. Apparaten har i många fall varit mera tungrodd. Genom att fabriken givit anslag och subventioner till olika verksamhetsgrenar har kommunen blivit en belastning för fabriken många gånger, anser några. Andra återigen har den uppfattningen, att kommunens rörelsefrihet kringsnöres

genom den väldiga makt som företaget äger härstädes. Många har svårt att fatta att det måste vara en intim gemenskap kommunen — fabriken. Gustavsberg är väl det enda verkliga bruk i storstadens omedelbara närhet. Genom att de flesta haft sin utkomst vid företaget har bidrag givits till kulturella och sociala angelägenheter då det i stort sett varit de egna anställda som åtnjutit förmånerna. — Här ligger något väsentligt hos de svenska bruken som mindre städer och samhällen ofta sakna. En homogen befolkning, ett utpräglat föreningsliv, ett livaktigt studiearbete, sång- och musikutövande, idrotts- och hobbyverksamhet etc.

De kommunalt verksamma förtroendemännen inser värdet av samarbetet med företaget. Inför nya storkommunen har ramen för den kommunala verksamheten vidgats. Lagstiftningen ställer undan för undan större krav på kommunerna och man får inte draga sig undan. Kommunen blir huvudman för allt större områden och isynnerhet det sociala arbetet med åldersvård, barna- och ungdomsvård, folkpensioner och bostäder har trätt i förgrunden. En rikligare service inom handeln med flera områden tränger också på. — Vi måste hasta försiktigt; utgifterna på debetsedlarna sätter spår efter sig om man gör alltför stora utflykter.

Vi har dock utöver vår gemenskap kommun — fabrik även de olika ytterområdena inom kommunen som inte får glömmas. Det tarvar tid, kraft och ansträngning att penetrera de problem vi kommer att möta. Ett står fast: Alla parter tjänar på ett förtroendefullt samarbete. Vår tid inbjuder inte till inbördes strider. Vi skall ställa fordringar också på oss själva. Den gemenskap vi äga och för vilken "Gustavsbergaren" vill vara ett samlande organ får inte plottras bort. Vi har olika meningar i mångt och mycket och detta är befruktande för vårt personliga och gemensamma arbete. — Detta är en förutsättning för kulturellt och socialt framåtskridande. Men i avgörande och för vårt samhälle och folk livsviktiga frågor där måste vi stå fullständigt eniga. Frihet och trygghet kan inte vinnas och bevaras om inte var och en känner ansvar och gemenskap.

Gunnar Andersson.

Ett jubileumsår

Keramisk produktion har ända sedan början av 1640-talet oavbrutet bedrivits i Gustavsberg. Först omfattade den tegeltillverkning. Ur kunskapen att forma leran och fixera formen i en efterföljande bränning växte den keramiska yrkeskunskap fram som ledde till upptagandet av porslinsstillverkningen. Födelseåret som porslinsfabrik kan räknas till 1827. Vi kunna alltså i år fira 125-årsjubileum. Den 4 juni 1937 förvärvade KF företaget och vid årsskiftet 1942 —43 startades denna tidning. — 15-års- och 10-årsjubilarer.

De flesta av oss veta hur läget var när Kooperativa Förbundet i juni 1937 förvärvade Gustavsberg. Den hårda konkurrensen för hushållsporslinet, framförallt genom dumping från utlandet, hade tvingat såväl Gustavsberg som övriga hushållsporslinsfabriker att sälja produkterna under självkostnadspriserna. Reserverna förbrukades. Nytt kapital för nödvändig teknisk nydaning åstadkoms icke inom företagen. Lånemöjligheterna voro begränsade. Genom att KF förvärvade Gustavsberg, och andra kapitalkraftiga företag förvärvade övriga större porslinsfabriker i landet skapades inom loppet av några få år förutsättningar för den tekniska nydaningen. Under kriget fick tempot dämpas men arbetet fortsatte. Från 1939 till 1951 ha vi icke haft avsättningssvårigheter. Situationen är nu förändrad. Den svenska hushållsporslinsindustrins kapacitet är väsentligt större än före kriget. De länder som sedan gammalt ha exporterat hit har efter kriget åter blivit storleverantörer till vår marknad och komma icke frivilligt att dra sig tillbaka. När därför varubristen har täckts synes vi komma i ett läge som företer vissa likheter med textilindustrin, d.v.s. utbudet på porslinet är större än efterfrågan. Trots att de

nominella inkomsterna ökat förefaller efterfrågan på konsumtionsvarorna att vara lägre än för några år sedan. Flera orsaker bidraga väl härtill bl. a. en förväntan att priserna skola sjunka och rädslan för att svåra tider stunda och att det därför är nödvändigt ha ett sparkapital till förfogande.

Den svenska hushållsporslinsindustrins kapacitet är icke utnyttjad för fullt. De senaste utbyggnaderna ha icke kommit till full användning. Om vi se på Gustavsberg utnyttja vi t. ex. hushållsfabriken endast till ca 70 % av dess kapacitet. De senaste kostnadsstegringarna, framförallt löneökningarna, kunna icke tas ut i form av högre priser. Den främsta möjligheten vi ha att få ned kostnaderna är att utnyttja anläggningarna för fullt. Ty ränte- och amorteringskostnader äro lika stora vare sig vi arbeta för fullt eller utnyttja anläggningarna i mindre omfattning. Bränsleförbrukningen i ugnarna stegras icke i takt med produktionen i dem. En stor del av de löner som icke äro direkt bundna till produkten komma icke att öka om vi producera mera. Detta kräver dock en ökad försäljningsaktivitet och vi ha också inlett ett arbete i denna riktning.

Ledmotivet när vi byggde om hushållsporslinsfabriken och konstgodsavdelningen var att icke överdimensionera dessa utan försöka hålla dem inom en ram som skulle göra det möjligt att ha dem fullt sysselsatta även i mindre goda konjunkturer. Om icke köpmotståndet blir alltför stort och vi icke hamnar i en omfattande kris böra vi ha mycket stora förutsättningar att upprätthålla och även så småningom stegra vår försäljningsvolym så att anläggningarna kunna utnyttjas för fullt. Härför fordras mera personal, mera personal fordrar mera bostäder. Vi kunna sålunda endast räkna med att nå detta mål på något längre sikt.

Gustavsberg har sedan snart fyrtio år kämpat i främsta ledet bland de svenska industrierna för att söka höja den allmänna smaknivån inom landet. Sedan KF förvärvade Gustavsberg ha möjligheterna i detta avseende väsentligt ökats. Med den tekniska och personella utrustning vi nu ha inom företaget bör våra möjligheter att göra en värdefull insats ha väsentligt ökats. Hur fast rot dessa kvalitets- tankegångar slagit inom det svenska folket kanske bäst framgår av ett citat ur det betänkande som arbetar-

rörelsens kulturkommitté avgivit till socialdemokratiska partikongressen försommaren 1952:

"Som ett av de allra viktigaste målen för vår kulturpolitik måste vi se en höjd kvalitet inom hemkultur, byggnadskonst och stadsbyggande."

När KF övertog Gustavsberg var problemet icke bara att rekonstruera en porslinsfabrik och reparera upp de bostäder som hörde dit. På längre sikt gällde det att skapa förutsättningar för ett samhälle att finna sin livsform. En hushållsporslinsfabrik utgjorde icke tillräckligt underlag härför. En utvidgning i andra riktningar var därför nödvändig. Helst borde det nya ansluta sig till det kunnande som redan fanns tillgängligt inom industrin men dessutom borde en ev. ny verksamhet på ett naturligt sätt bidra till att främja de mål för vilka KF verkar, nämligen att skapa rikare och bättre livsbetingelser för människorna. Möjligheterna att kombinera dessa båda tankegångar förelåg. Näst efter mat och klädeskostnader tar bostaden den största delen av inkomsten. De moderna bostäderna i dag taga ca 25—30 % av inkomsten — om sen en del döljes genom subventioner förändrar detta icke det faktiska förhållandet på något sätt. Analyserar man hyreskostnaden visar det sig att ca 1/3 av hyreskostnaden faller inom den grupp som kallas för värme- och sanitet. Byggnaderna av sanitetsporslinsfabriken anknöt på ett naturligt sätt till den kunskap som fanns i Gustavsberg. Samtidigt utgjorde det en god startpunkt för att försöka göra en insats inom värme- och sanitetsfacket. Vi ha sedan fullföljt detta arbete. I Gustavsberg ha vi sanitetsporslins- och badkarsfabrikerna samt tillverkningen av stora smidda pannor, i Västerås villapannor, i Strebelverken ha vi ännu några månader gjutna pannor för att i slutet av detta år där övergå till aducerade rördelar. De gjutna pannorna komma sedan att förläggas till fabriken i Reftele som vi arrenderat av KF från och med den 1.1.1952. Där tillverkas även varmvattenberedare och tillverkningen av stora pannor har påbörjats. AB Svetsekonomi i Eskilstuna arrendera vi likaledes av KF sedan 1.1.52. Meningen är att dit koncentrera varmvattenberedartillverkningen. I Oxelösund tillverka vi centrifugal gjutna vattenlednings- och avloppsrör. Dessutom ha vi upptagit samarbete med ett flertal svenska och utländska fabriker och saluföra deras produkter tillsammans med våra egna tillverk-

ningar. Vi torde nog kunna säga att vi bidragit till en rationalisering av både produktion och distribution genom våra insatser, liksom vi även genom kvalitetshöjningar och på annat sätt förbilligat driftskostnaderna.

Det går knappt en dag utan att tidningarna innehålla skildringar om den svåra bostadsbristen. Alla politiska partier äro eniga om att bostadsproduktion bör beredas prioritet. Följaktligen borde vi kunna räkna med att bostadsproduktionen icke blott skall kunna hållas vid nuvarande nivå utan även stegras. Det finns dock en hel del frågetecken. Blir det sämre tider bli människorna rädda att flytta in i de nya dyra bostäderna. De tränga ihop sig i mindre bostäder. Äktenskapsfrekvensen kanske går ned. Inneboende-systemet kanske börjar igen. Därtill kommer att de höga kostnaderna avskräcka många från ombyggnader och moderniseringar. Dessutom är byggnadsarbetarnas antal begränsat. Trots den relativt höga årsinkomsten för dessa arbetsgrupper under de år då de äro i sin fulla kraft är det svårt att få nyrekrytering till yrkena. Det är svårt och tungt arbete ofta under mycket påfrestande förhållanden. Även om det numera är en jämnare arbetstillgång än förr är känslan av otrygghet väsentligt större hos denna grupp än hos de i övrig industri verksamma människorna. Trots detta böra vi med tillförsikt kunna se framåt för den del av vår produktion som sammanhänger med byggnadsverksamheten. Vi ha dock här att räkna med en väsentligt hårdare konkurrens än tidigare. Trots de väsentliga kostnadsstegringar vi haft på produktionssidan ha vi för våra huvudprodukter icke kunnat höja priserna. De ändringar som skett äro prissänkningar. På exporten äro dessa svårigheter mycket betydande. Därför att det är jubileumsår kanske det i alla fall är bäst att icke jubla för mycket — men icke heller att se framtiden i svart. Vi ha nämligen en industriell utrustning och en allmän kunnskap och skicklighet inom företaget som bör ge oss möjligheter att klara oss även om det blir blåsväder.

Att det ekonomiska klimatet blivit bistrare skall vi dock alla göra klart för oss. Ett företags ekonomiska problem är i mångt och mycket av liknande karaktär som en familjs. Nu har vår "familj" liksom många andra industrifamiljer i Sverige kommit i den situationen att vi ha bundit oss för väsentligt stegrade utgifter men samtidigt ha vi att räkna med min-

skade inkomster. Vad skall vi göra i en sådan situation? Precis vad varje enskild och varje familj måste göra — lära oss vända på varenda femöring innan vi ge ut den. Och mer än det. För att förbättra likviditeten måste vi söka minska alla råmateriallager så långt vi våga med hänsyn till en lugn fabrikation och svårigheten att förnya dem, vi måste minska alla halvfabrikatlager, så långt det går även färdigvarulagren. Men det är lättare sagt en gjort. Våra kunder befinner sig nämligen i samma situation — därför vilja de icke hålla några lager utan tömma i första hand de lager de ha och sen vill de endast köpa in i den mån de förbruka varorna. Vi ha därför ett tryck från efterfrågesidan som tvingar upp våra lager. Detta har fört till att vi tömt råmateriallagren i rätt betydande omfattning men fått en ökning på färdigvarulagren. Vi räkna med att dessa skola minska under andra halvåret — men till hösten kommer den nödvändiga påfyllnaden av råmateriallagren igen. Härtill kommer den minskade likviditeten hos alla våra kunder som gör att de, där så är möjligt, dra ut krediterna. När det gäller att få fram penningmedel för förbättring av den tekniska utrustningen eller till att bygga nya lokaler stöter vi ännu hårdare ihop med det faktum att vi ha ökade utgifter och minskade inkomster. Vi måste möta detta genom att avstå från en hel del av de planer som vi haft. Vi hade t. ex. räknat med att kunna bygga ett lager för sanitetsporslin och för badkar. Likaså en ny anläggning för frittugnarna till badkarsfabriken och hushållsporslinsfabriken. Detta måste vi t. v. avstå ifrån. Även andra planer ha skrinlagts. Detta betyder att den tekniska utvecklingstakten bromsas upp vilket på längre sikt betyder att möjligheterna till standardförbättringar bli mindre. De flesta män som hunnit litet till åren ha väl varit med om att när de voro pojkar så fick de ärva de äldre brödernas kläder när de var utslitna eller gå i kläder som voro omsydda av pappas gamla. När vi sen blev äldre slet vi på kostymerna tills vi fingo vända dem — sen gick det en tid till. Vi få nog göra något liknande nu inom industrin. Vi få slita på våra kläder vi ha och vi kanske få vända dem också innan vi få råd att skaffa nya. Erfarenheten har lärt oss alla att detta är möjligt även om vi måste säga oss att det är roligare att få nytt. Då vi alla väl är överens om att det är önskvärt att

den tekniska framstegstakten icke bromsas upp mera än som är absolut nödvändigt, gäller det att finna nya vägar att förbilliga produktionen utan större kapitalinvesteringar. Här ha vi alla möjligheter att hjälpa till. Ofta kan genom enkla åtgärder produktionen stegras. Arbetsoperationer kanske kunna elimineras. Prima-procenten förbättras, kvaliteten stegras. Vi måste alla göra klart för oss att när inkomsterna icke kunna stegras måste utgifterna minskas för att penningmedel skola friställas för det tekniska framstegsarbetet. Nu är detta den väg vi med förenade krafter skola beträda. Jag tycker det är en mycket lämplig uppgift att starta ett jubileumsår med. Det har varit Gustavsbergs huvudtema under 125 års utveckling och vi få nu tillfälle visa att vi icke ha glömt bort det gamla och beprövade receptet.

Den yngste jubilarer, "Gustavsbergaren", är en rätt originell företeelse. I alla de fall jag känner, har en tidning av denna karaktär i regel varit en företagstidning som redigeras centralt inom företaget. Jag tror dock att den lösning vi fann här i Gustavsberg att förlägga ansvaret för tidningens utformning till en "studiecirkel", där alla samhällsintressena voro företrädade, var mycket lycklig med hänsyn till de speciella förhållanden under vilka vi arbetat. Andra tidningar av liknande sort ha nog ofta en väsentligt mera påkostad utstyrelse, men jag har en känsla av att "Gustavsbergaren" har vissa mänskliga kvalitéer som de andra sakna — och jag tror icke att någon tidning har en mera intresserad läsekrets. Vi äro skyldiga alla dem som offrat tid och krafter för tidningen stort tack. Jag tror att den har alla förutsättningar att leva lika länge som företaget. Och det bör ha goda förutsättningar att uppnå en aktningvärd ålder om icke ofred kommer. Ty i det skick företaget nu befinner sig kanske vi med idrotten kan säga att det är inne i "andra andningen". Vi ha nu samlat så mycket krafter att vi måste kunna göra en värdefull insats genom vårt fortsatta arbete. Om vi alla göra vårt bästa och hålla ihop på ett riktigt sätt skall det nog bli möjligt för oss att infria de förhoppningar som sattes till oss under de gångna åren när vi finansiellt och på andra sätt bereddes möjligheter att bygga samhället och fabriken till det skick de äro idag.

Hjalmar Olson.

SALTSTÄNK FRÅN FARSTAVIKEN

Det byggdes av tegel, som själv man brände,
och trä från skog, som fälldes på plats.
Och oxarna drog och fororna vände,
men lerorna kommo med utländsk seglats.

Till skärgården sökte sig stadiga kullor
och fattig småländsk statares son.
Och mången skrevs in i brukets rullor,
som ingen vet var han kom ifrån.

De formade leran med seniga händer,
som vättes i slam och vänjdes vid sot.
De sveddes av hettan från rundugnens bränder
och sletto i köld för föda och bot.

Trång var den boning, som man måste dela.
Och fukten slog in genom väggarnas trä.
Med vattenhämtning fick kvinnorna tråla.
Åt vedbacken männen sin fritid fick ge.

I brännvinet sökte en del sig trösten,
och eländet stärkte med sjukdom sin post.
I bönhuset lyssnade andra till rösten,
som hugnade sökarens andliga kost.

Men visst fanns det mången, som nöjdes med dagen.
Han fick ju föda för knog och besvär.
Där gavs också lördag, då dans var i hagen
och solsken och grönska fördrev hans misär.

Så kommo hit utländska fackmän att lära
de svenske att maka porslin med finess.
För hantverket samlades stolthet och ära
i pjäser till kejsare, hov och nobless.

Serviser nu målades fint av konstnärer,
Scrafitto, majolika, jasper, fajans
gav bolaget rykte och fina affärer
och Old Gustavsberg dess ära och glans.

Nu slottet blev rustat, och lagårn och logen.
För folket blev också över en slant.
Och Klubben, kapellet, skolan och krogen
och Stenhusen blev på framgången pant.

I skråandans, ståndens och herrefolks anda
blev skillnad på yrken, på man och fason.
Den ena var fin och kunde ej blanda
med enklare folk sin förnäma person.

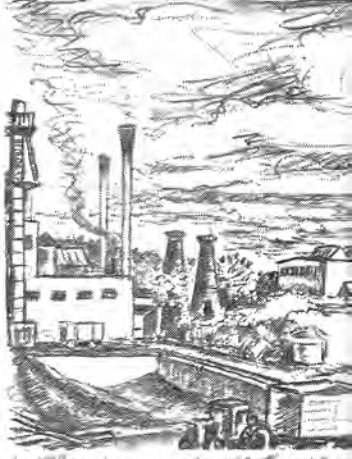
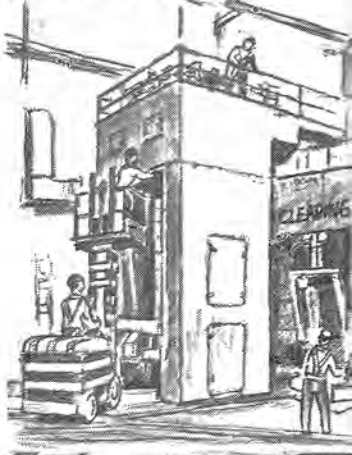
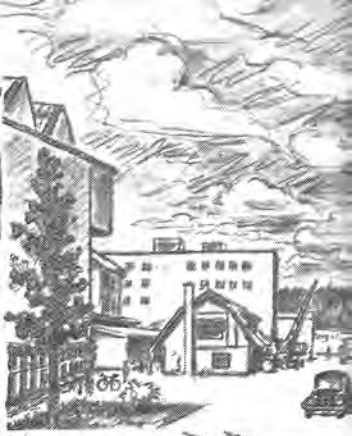
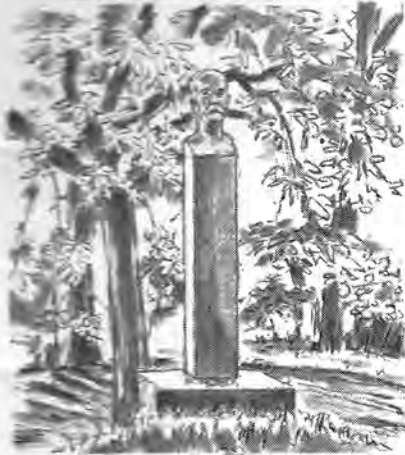
Men nyare tider med konjunkturer
och närmande, fjärmande världskontakt,
de rubbade hårt idyllens figurer,
där arbetets söner sent kände sin makt.

Snart kriserna kom av krig och elände,
då maten blev knapp och våldet tog ton.
Ur världen som brann man anade, kände
att räddningen fanns i kooperasion.

Det gamla bruket med sekellång bana
till salu bjöds ut av en tröttn principal.
Och lösningen blev: Uppliva och dana
med hjälp genom hushållens sparkapital!

Här kan jag slut på mitt saltstänk bebåda.
Ty femton års gärning själv talar sitt språk.
Nog fattas här mycket, men det vi kan skåda
med rätta kan kallas en värdig epok.

LEKAREN

Med Gustavsbergs läkare

1870—1926

I det gamla Värmdö skeppslags läkardistrikt har troligen läkare funnits sedan 1840-talet. Arkivhandlingar finnas dock bevarade först från 1870. Bland läkarnamn finner man då C. Brandberg, vilken gjorde avsynningen av apoteket, Carl Gustav Norberg och Carl Henrik Benckert. Åren 1880—91 tjänstgjorde Leonard Schlegel. Under dennes tid omändrades tjänsten till extra provinsialläkardistrikt 1891. Åren 1892—95 ha vi Bror Fristedt, Gottfrid Ramberg 1895—96, Knut Lindhé 1896—26 och Gustav Berndtsson fram till 1951.

Dessa distriktsläkare, men även extra provinsialläkare, tillsattes av Gustavsbergs Fabrikers Intressenter och voro på så sätt beroende av fabriksledningen. Så berättas om Norberg, att han, då han i en hälsovårdsfråga ej fick, som han ville, tog avsked. Han blev senare stadsläkare i Eksjö och förste provinsialläkare i Södermanlands län.

Distriktsläkarna hade sin mottagning å Vårdshuset. I och med att Schlegel blev förordnad till extra provinsialläkare flyttades mottagningen till särskild doktorsgård vid Värmdögatan. Denna gård har senare städse varit säte för distriktets läkare och har genomgått en rad om- och tillbyggnader bl. a. då Lindhé 1896 och Berndtsson 1926 tillträdde sina befattningar. Sin senaste utformning har doktorsgården fått 1951.

Före Lindhés tid synes mottagningen ha varit undermålig. Lindhé omtalar själv att han kallade väntrummet för "spottkoppen". Han berättar vidare att en arbetare hade fattat agg till fabriksledningen och skrev en massa förklenande omdömen om de usla förhållandena, som rådde vid Gustavsberg. Av allt, som skrevs, var dock endast beskyllningarna om läkarmottagningen sanna. Detta ledde även till att Lindhé fick fria händer att ordna doktorsgården. Han skulle bara komma in med ett kostnadsförslag till dåvarande disponenten Wilhelm Odelberg.

Medikamentsförråd

Medikamentsförrådet inrättades i Gustavsberg 1875. Tillståndsbevis

hade utfärdats av Kungl. Sundhets collegium den 4 juni 1875 åt apotekaren och riddaren J. Braconier vid apoteket Svanen i Stockholm. Avsynningsprotokollet är daterat den 3/7 1875. Förrådet hörde fram till 1915 under Svanen varefter apoteket Korpen var huvudman. Självständigt blev apoteket 1921.

Förste föreståndare för medikamentsförrådet var Gustav Boman. I avsynningsprotokollet heter det bl. a. . . . att detsamma uppsatts under ledning av blivande föreståndaren, är ordnat med utmärkt noggrannhet och omtanke, att pharmacopens föreskrifter och gällande förordningar äro samvetsgrant iakttagne, att lokalerna äro af mycket god beskaffenhet och förråden för ortens behof i fullt tillräcklig mängd, hvadan således alla villkor äro uppfyllda för att medikamentsförrådet måtte komma att åtnjuta allmänhetens förtroende . . .

Se vi på apotekets vidare öden, finner vi, att omsättningen år från år stegrades. Arbetarbefolkningen hade s. k. "fri medicin". Vid fabriken gjordes dock avdrag efter ett visst system för en del förmåner och medicin. Medicinkostnaderna ökade dock under åren, så att fabriken varje år måste satsa en ej så liten del. Därav hade uttrycket fri medicin uppkommit. Omsättningen på apoteket var 1915 13.400 kr. varav fabriken betalade 7.700. År 1918 var omsättningen uppe i 26.940 varav fabriken betalade 12.752 och distriktet i övrigt 14.194. Detta var första året, som distriktet i apoteksinköp överskred gustavsbergarna. Frågan om självständigt apotek var nu aktuell och i sin skrivelse till Medicinalstyrelsen framhåller Lindhé bl. a. att apotekslokalerna voro i fullgott skick och beträffande hyran tror jag mig bestämt veta att fabriksledningen i så fall ämnar bibehålla hyran som hittills 1.000 kr. om året.

Befolkningssiffror

År 1883 omfattade distriktet följande kommuner. Värmdö med 4.271 inv. (Gustavsberg tillhörde på den ti-

den Vermdö), Ingarö 784 inv., Djurö 1.084 inv., Möja 696 och Bo 664 inv. Inalles således 7.499 inv.

År 1892 var antalet döda 164, födda 241, antalet döda under 1 år 49. Till jämförelse kasta vi redan nu fram siffrorna för det år Lindhé slutade 1926. Det var d. 9.979 inv. Döda 136, födda 165 och döda under ett år 9. Siffror från årsberättelsen 1952 kan ock ha sitt intresse. Befolkningssiffran var då i det nu med Boo reducerade distriktet 7.455 (alltså direkt jämförbara med siffrorna från 1883). Under året döda 73, levande födda 108 och döda under ett års ålder 3. Vi se här hur vi ha att göra med ett våldsamt sjunkande födelsetal men även dödstal vilket gör sig mest gällande i spädbarnsåldern.

Läkarfärder

Det är gammal tid och ny tid vi kunna jämföra, men vi kunna ock låta tanken jämföra ny tid och gammal, då man sitter bekvämt tillbaka i en bil och susar fram över de asfalterade vägarna. Här och där ser man den gamla vägen. Smal och delvis förväxt slingrar den sig fram genom terrängen ibland lindande sig omkring den nya och breda. Man förstår hur lätt det var för ytvatten att samla sig i svackorna och man kan lätt inbilla sig de djupa leriga vagnspåren. Färden för de gamla läkarna, där de satt på fjädervagnen, visserligen efter två hästar eller sin släde, var mödosam och mycket tålmodsprövande. Ställdes färden ut till någon ö ute i skärgården tog det t. ex. 2 tim. med skjuts till Sund och därifrån med båt med två roddare till Gällnö 1 tim., till Lodna och Svartsö 2 tim. Till Träskö och Storö 4 tim.

Vintertid kunde man vid gynnsamma isförhållanden färdas hela vägen med släde och därvid begagna färjan vid Kalvö. Där fick man ha skjuts på var sida om segelrännan. En träspång kunde skjutas över rännan, så att man kunde gå på den över, om färjan ej kunde användas. Mer sällan var det så fruset, att häst och släde kunde passera.

Då doktor Lindhé vid en sådan färd från Möja skulle passera rännan gick Ultin (åkaren vid Boda invid Sund) och han i bredd i stället för efter varandra och det slumpade sig så, att Lindhé med hela utrustningen av fot-sid påls åkte ned i vattnet. Ultin fick dock fatt på doktorn och lyckades få det tunga byltet upp på isen igen.

Doktorn fick byta kläder hemma hos Ulrika, men det var svårt att få kläder att räcka till. Vid hemkomsten hade han på sig en telefonares mundering och den gode doktorn blev arg, då hans maka skrattade åt honom.

Beträffande kostnaderna för dyl. färder kan nämnas att på 70-talet kostade skjut per mil 3 kr. och åkdonslägs 60 öre. År 1916 4.40 och år 1911 hade denna taxa stigit till 9 kr. per mil efter två hästar och åkdonslägan var 1 kr. År 1916 kostade färd per båt med två roddare 2,25 kr. per sjömil.

Bostäder

Något större armod har ej varit rådande i distriktet. Rörande statarbefolkningen antecknas bara en gång att deras bostäder voro fuktiga, dragiga och trånga men annars anges i stort sett att bostäderna voro välvårdade och att renlighet rådde. Särskilt gällde detta utåt öarna. Ohyra synes dock mer allmänt ha förekommit och antecknas 1921 att endast få statarbyggnader och arbetarhem voro fria från vägglöss. För att freda sig från ohyran sökte man röka med svavel eller formalinspray efter att tapeterna rivits ned. Resultatet ansågs dock tvivelaktigt. I Gustavsberg hade man försökt att bättra på resultatet genom att i tapetklistret blanda lika delar sabadillfrö och insektspulver vid tapetseringen. Cyanvätemetoden användes endast enstaka gånger.

Liksom på de flesta andra ställen i Sverige trängde befolkningen särskilt vintertid ihop sig i ett rum, merendels köket. Detta beredde alltid, som vi skola se, läkarna svårigheter vid epidemiska sjukdomar. Man får nog gå så långt fram, som till 1930-talet innan denna sed började försvinna.

Många av de, som arbetade inom sjukvården, vände sig med all makt mot detta sätt att tränga ihop sig. Bl. a. barnmorskan på Möja Gerda Källström. I sin årsberättelse 1922 anmärker hon på, att de nyfödda barnen fingo bo i köket bland hela den andra familjen. Det var för obekvämt att hålla ett rum särskilt för barnen. Denna barnmorska, som var berättigad till instrumenters bruk hade ett rätt sinnelag. Hon gick till mödrarna även efter skötningen och sökte lära dem att sköta barnen, varvid hon även lånade ut böcker i barnavård.

Vid Gustavsbergs fabriker gjordes

redan tidigt mycket för att bereda arbetarna trivsamma, glada bostäder och luftiga verkstäder. Detta omvittnas redan i en årsrapport 1883. En åkomma som redan då tydligen satte sin prägel på arbetshygien var risken för stendammslunga. Denna sjukdom kallades då "kronisk pneumoni" (kronisk lunginflammation). Renlighetsivern synes dock ej alltid ha varit för handen, vilket framgår av en skrivelse från 1879. Tyfus hade då utbrutit i Gustavsberg och 17 sjuka inräknades. I skrivelsen, en anmodan till fabriksledningen, framhåller dåvarande läkaren Gustav Norberg nödvändigheten av att fabriken snarast möjligt, för att förebygga sjukdomens spridning, bortförde de stora massor av avskräden, som under åratals hopats kring bostäderna vid fabriken. Det kunde befaras, att sjukdomen skulle finna en bedrövlig jordmån vid Gustavsberg, då man tog i beräkning, att den stora osnygghet, som då var rådande, skulle kunna förorena brunnarna.

Sannolikt är det denna skrivelse, som gjorde att läkaren kom på kant med intressenterna och föranledde, att han tog avsked från tjänsten.

Den omtanke, som gustavsbergarna lade ned på att hålla goda bostäder, smittade av sig utåt rena landsbygden. Då år 1924 införande av bostadsinspektion var aktuell ansågs bostadsbeståndet vara så bra, att man allmänt ansåg bostadsinspektion överflödig.

Hygien

Långt fram i tiden stod den personliga hygien relativt lågt. Ännu 1918 badade nästan aldrig de gamla på Ingarö, men de unga hade börjat visa en tendens till att understundom sommardag bada i öppen sjö. Varmbad förekom på landet nästan aldrig. De sjuka barnen tvättades.

Förebildlig i detta hänseende var samhället Gustavsberg. Där hölls sedan lång tid den personliga renligheten högt. Redan 1907 hade man ett stort badhus, där tusentals bad serverades årligen. År 1916 var under uppförande ett stort modernt badhus med karbad, bastu och simhall och togs detta i bruk 1917.

Dryckenskap

Dryckenskap synes ha florerat rätt avsevärt under 1890-talet och fram mot 1910. Årsrapport efter årsrapport klagar läkarna på denna osed.

Särskilt svårt var det i Boo där 4 stockholmsbryggerier hade upplag. Även i Ingarö fanns en ölkrog inrymd i sjögästgiveriet vid Kolström. Denna krog "var för många av socknens inv. fördervbringande".

Även på Möja var dryckenskapen stor särskilt under seglationstiden, då spritvaror erbjöds från ångarna.

Från och med 1909 anges att dryckenskapen börjat minska. Den 1/11 1908 blev Gustavsbergs Vårdshus ett nykterhetsvårdshus.

Isolering

De problem, som mest upptogo läkarnas arbete, var de täta och utbredda epidemierna. Det var scharlakansfeber, difteri, mässling och kikhosta, vilka lågo över befolkningen som plågor. Så förekom även tyfus några gånger och ett par särskilt förhärjande influensaepidemier. I rapporterna kan man se hur läkarna med alla till buds stående medel sökte motverka smittan. Redan tidigt sökte man att genom lokala vårdplatser åvägabringa en isolering av de sjuka. Så omtalas att man 1868 hade två stora oljemålade rum med cementgolv i Gustavsberg för detta ändamål. En "qvinna" var anställd för att sköta de sjuka. Från år 1892 omtalas dessa rum som epidemisjukstuga med sköterska. Hennes lön utgjorde från landstinget (1902) 350 kr. Hon hade dessutom vedbrand och bostad, som hölls av Gustavsbergs fabriker, jämte en krona och fri mat för de dagar, hon gjorde förrättningar. Lönen höjdes 1906 till 450 kr. men samtidigt sänktes dagtraktamentet till 50 öre.

Dessa två epidemirum för isolering räckte dock ej och kom man på någon större anhopning av fall fick man provisoriskt inreda något hus eller möjligen en skola till epidemisjukhus. Detta synes ej ha införts förrän 1899 under Lindhés tid. Troligen 1901 anställdes en ambulande epidemisjuk-sköterska, som kunde taga hand om dessa provisoriska epidemisjukstugor. Dessförinnan hade man i stort sett endast kunnat giva föreskrifter i hemmen om isolering, vård och desinfektion. Ständigt klagades det då på hur familjerna endast använde ett rum mången gång av små mått. Så berättar Fristedt från 1894 hur på ett ställe alla barn i en familj hade insjuknat i scharlakansfeber. Hela familjen bodde i ett rum och yttersta fattigdom och osnygghet rådde i hemmet.

Det synes även ha varit mycket svårt att få befolkningen förstå det nödvändiga med isolering. Därjämte hade grannarna så mycket gemensamt och voro så avhängiga av varandra att isolering många gånger ej var tänkbar.

Mot de härjande barnsjukdomarna synes således landstinget ej ha tagit i med hårdhandskarna förrän 1901. Man kan dock säga att år 1892 är ett märkesår, då det gäller skydd och förståelse mot smittorisker. Från Egypten hade kolera dragit härjande fram mot Europa och 1892 hade vi den farliga koleraepidemien i Hamburg och Altona. Skrämd av denna utfärdades föreskrifter för hela landet mot kolera. Inom Gustavsbergs distrikt ledde detta bl. a. till att en ordningsman utsågs för varje fastighet (gäller fabriksområdet) och skulle denna ansvara för renhållningen. Vidare vidtoges åtgärder, så att ett hus i närheten av Gustavsberg på några timmar kunde inredas till sjukhus. Inom Värmdö skulle närmaste skolhus iordningställas och sköterska anskaffas allt i händelse av kolera. Därjämte utdelades 100 ex. av läkarsällskapets skrift om kolera till befolkningen.

Man märker hur fasan för koleran gav en allt större förståelse för hygien inte bara på sjukvårdens område utan även, då det gäller att sänka andra viktiga områden inom socialhygien, såsom vattenhygien, livsmedelshygien och t. ex. personlig renlighet. Vid Gustavsberg anställdes en man som desinfektör. Han fick även en viss skolning genom hälsovårdsnämnden i Stockholm. Från mitten av 1890-talet ha vi även att anteckna en viss köttbesiktning inom samhället. Så besiktigades mot trikiner allt kött, som salubjödts vid de två handelsbodarna i Gustavsberg. Dr Lindhé anmärker 1902, att det skulle ha varit av stor vikt om allt kött även det som tillhandahölls av slaktare i grannkommunerna kunde undergå dyl. besiktning.

Vatten

År 1902 anlades Gustavsbergs första vattenledning med filtrerat vatten från Qvarnsjön och fick detta vattenverk sin tidsenliga utformning 1909.

Från Möja omnämnes att kommunen där hade påbud, att alla grävda brunnar, som lågo djupt, skulle höjas och cementas så att ej förorenande tillflöde kunde äga rum. Där-

jämte skulle varje ledamot av kommunalnämnden, där han bodde, tillse att brunnarna sköttes. Ett påbud, som varje kommun i hela Sverige skulle kunna återuppliva än i dag.

Gå vi i detta sammanhang några år framåt i tiden till 1908 antecknas det om Möja, att renhållningen gjort framsteg. Orenligheten kring gårdarna började försvinna och i stället hade man börjat plantera blommor. Detta som en följd av att badgäster allt mer började frekventera öarna.

Vi skall försöka leva oss in i den gamla epidemitiden. Det kan vara lärorikt att se och jämföra nutid. Vi skall finna hur tryggt och lugnt hemmen av i dag egentligen har det. Vi skall komma underfund om att vi sena tiders människor, som gnälla så mycket och visa så mycken ångest, egentligen har det oändligt bra jämfört med de gamla.

Epidemier

I årsrapporten 1883 står antecknat, att en svår mässlingsepidemi hade rasat på Sandhamn, dithörd av barn, som firade påsklovet vid havet. Det är ej första gången, som epidemiska sjukdomar exporteras till öarnas folk från huvudstaden. Än i dag finner man omdömeslöst folk, som gör om samma sak att "flytta till landet" med epidemiska sjukdomar. Undvik detta!

År 1884 gick en utbredd scharlakansfebersepidemi över distriktet med 156 sjuka och en dödlighet på 20 proc. En kraftig influensaepidemi förefanns 1889. Den nådde sin kulmen i mitten av dec. och förtonade fram i februari. Minst hälften av befolkningen angreps och utmärkte sig epidemien genom en särdeles svår hosta. Antalet lunginflammationer var rätt stor men dödligheten ej särskilt påfallande.

Åren 1890—91 gick en förhärjande mässlingsepidemi fram över hela distriktet. Det var en familj som kom inflytande från Karlsborg till Farsta i Gustavsberg, som förde smittan med sig. Första året höll sig epidemien till Gustavsberg där 202 barn insjuknade. Tidvis var de insjuknades antal uppe i 15 per dag. Under det denna mässling året därpå spridde sig ut över distriktet började en kikhöstepidemi, likaledes i Farsta. Den spred sig ut till yttersta skären. I denna epidemi inräknades många dödsfall. Sin höjdpunkt nådde den i jan. 1892 då under första hälften av månaden 244 fall antecknades.

Under år 1897 började en difteriepandemi, som skulle hålla i under 3 år. Förr hade endast enstaka fall yppat sig men nu insjuknade flera på en gång särskilt efter Mariagatan i Gustavsberg. I dr Lindhés årsrapporter kan man följa denna epidemi och se det noggranna och mödosamma arbete, denne läkare lade ned mot sjukdomen. Inalles uppträdde under året 118 fall. Sjukstugan i Gustavsberg räckte ej till ehuru ytterligare fem platser utrustades i ett rum. Dr Lindhé fann att i trots av noggrann desinfektion sjukdomen dock åter kunde ge upphov till sekundärfall i samma familj. Detta ansåg han bero på (och med rätta) att de tillfrisknade barnen ej blevo bacillfria. Merendels tog det 1, 5 mån. innan detta inträffade.

För att söka förekomma att bacillbärare förde sjukdomen vidare inrättades ett isoleringsrum på ett avlägset ställe i Gustavsberg (Oxhagen), där 11 bacillbärare kunde hållas under sträng observation av en sköterska. Tyvärr räckte ej heller detta. En hel del barn måste vårdas i hemmen. Epidemien gav upphov till 2 dödsfall och några förlamningsfall. Lindhé använde vid behandlingen serum, vilket på den tiden var omtvistat och han omtalar, att han kom i dispyt med förste provinsialläkaren därom.

Varifrån sjukdomen kommit kunde ej säkert utredas. Det ansågs dock att den kommit från utställningen i Stockholm dit arbetargrupper från fabriken av och till gjorde besök.

Under år 1898 fortsatte difteriepandemien ut över distriktet. Likaså under år 1899 och täta tjänsteresor utfördes för att motverka sjukdomen. Lokala vårdavdelningar inrättades än här än där. År 1899 inträffade 122 fall varav 16 dödsfall. Året därefter voro fallen fortfarande talrika men lindrigare och man lyckades nu mer noggrant isolera de sjuka.

År efter år ha vi att räkna in difteri och scharlakansfeber men vi skyndar oss dock fram i tiden till år 1917. Dagtecknat den 14/8 finner man då i konceptboken en skrivelse till K.B. att smittkoppor utbrutit i Gustavsbergs fabriksområde och att tre smittkoppsfall isolerats å epidemisjukstugan därstädes. — På grund härav får jag jmf. med § 4 i vaccinationslagen av den 2 juni 1916 vördsamtt göra framställning om att K.B. ville påbjuda allmän ymningsplikt under en månads tid, räknat från den 14/8 för Gustavsbergs fabriker och Farsta gård. —

Stilen i skrivelsen är hastig och i stället för det vanligen utskrivna "Extra provinsialläkare i Gustavsbergs distrikt" står det blott E.P. i G.D. Man förstår att det var spännande dagar. Det blev ett ordentligt pådrag för att hejda farsoten och under månaden vaccinerades 1.767 personer. De sjukas bostäder vaktades dag och natt under 14 dagar av trenne arbetare.

Varifrån smittan kommit blev aldrig utrett.

Tuberkulos synes ej ha varit särskilt besvärande utom under första världskriget. Svårast var 1917. Då inskrevs 47 nya fall av denna sjukdom, vilket sannolikt hade sin förklaring i det dåliga näringstillståndet hos befolkningen då för tiden.

Åren 1918—19 fick ju även influensan (spanska sjukan) av den nyss omnämnda anledningen riktig fart, men är denna farsot redan beskriven i denna tidning.

Under och efter första världskriget blev det för mycket att städse arbeta med provisoriska sjukrum för epidemierna. Så skriver dr Lindhé år 1919 till Vermdö kommun: — — — "det är en tvingande nödvändighet att kommunen går i författning om att anskaffa en lämplig isoleringslokal, ty det låter sig i längden ej göra att på varje plats anordna en provisorisk sjukstuga med en skolad sköterska att övervaka isoleringen. Då nu donerade medel i och för uppförande av en epidemisjukstuga äro tillgängliga, finnes ju ej heller anledning för kommunen att längre uppskjuta nämnda byggnadsföretag.

Min plikt bjuder mig därför påyrka att vad som bör göras göres snart, innan ännu större svårigheter beträffande epidemisjukvården inställer sig."

I skrivelsen möter vi dr Lindhé sådan han var. Han kom till Gustavsberg av en tillfällighet. Dr Ramberg hade plötsligt insjuknat midsommaren 1895 och då Lindhé blev tillfrågad, om han kunde tjänstgöra i Gustavsberg, tyckte han att det var lika bra att fira midsommaren där som i Djursholm, vilket annars var planerat. Första gången vi finner hans stil i konceptboken var den 25/7 95, då han gör sin första förrättning, en obduktion i Lilla Björknäs. Därefter kommer slag i slag skrivelser och vi låter följande smakprov gå till eftervärlden.

Den 14/2 1897: Till Kommunalnämndens ordförande, Möja.

Efter hvad till min kännedom kommit, saknar Möja för närvarande ordinarie barnmorska. Visserligen kan kommunen icke åläggas att anställa sådan, men jag vill härmed lägga kommunala myndigheterna på hjertat vigten och betydelsen af att å platsen finnes en barnmorska, hvilken har till åliggande att mot skäligen ersättningstå de behöfvande till tienst. Särskilt inom en kommun hvilken liksom Möja ligger långt aflägsen från läkare, borde behovet framstå tydligare. Kommunala myndigheterna böra ju verka för hälsovårdens förbättrande och sålunda icke tillåta, att oexaminerade förlossningsbiträden drifva sitt geschäft. Det hjälper ej, att icke mindre än 2 examinerade barnmorskor f. n. finnas på Möja, då ingen af dem eger skyldighet att på kallelse infinna sig. Mej synes, att kommunen särskilt borde tänka på de fattiga i samhället, hvilka naturligtvis inte hafva råd att skaffa sig enskilt biträde. Och har kommunen tillräckligt betänkt de sorgliga följder, som kunna uppstå, då en barnsängsquinna vårdas af en icke konsterefarens hand? Man har stor anledning befara, att barnsängsfeber då skall uppstå, ty de oexaminerade förlossningsbiträdena hafva sannolikt icke en aning om, hvad antiseptik vill säga, och har blott ett enda fall af denna sjukdom uppträdt, är stor fara för handen, att smittan skall vidare utbreda sig och förorsaka mycket elände. Dessutom kunna ju vid sjelfva förlossningstillfället svårigheter uppstå, hvilka endast en sakkunnig kan begripa och möjligen öfvervinna. Jag måste därför allvarligt uppmana eder, såsom kommunalnämndens ordförande, att beakta dessa mina ord och kraftigt verka för, att Möja kommun med det snaraste anställer en ordentligt avlönad, examinerad barnmorska, som har till skyldighet att infinna sig vid de förlossningar, till hvilka hon kallas.

Den barske Lindhé

En annan skrivelse kan vara värd att räddas ur glömskan.

Lindhé hade 1907 anmälts till Med. Styrelsen för att ha uppträtt på ett inhumant sätt mot mindre bemedlade. I den ampra svarsskrivelsen, där han bestrider detta förhållande, framhåller han bl. a. att han har ackord med Vermdö kommun om 2.000 kr. per år där han har förbundit sig att lämna vård till samtliga inom kommunen insjuknade, oavsett om de äro

fattiga eller rika. — — Jag står ock på god fot med mina patienter — — skriver han — — om som naturligt är jag ej kunnat göra alla till lags.

Till skrivelsen bifogas följande intyg:

Att extra provinsialläkaren herr doktor Knut Lindhé, under de tolv år han tjänstgjort inom detta vidsträckta och svårskötta distrikt, aldrig oss veterligt vägrat besöka de sjuka, i hvilken lefnadsställning de än måtte befinna sig, då han derom blifvit anmodad vare sig natt eller dag, eller om det gällt att i det svåraste väder begifva sig långt ut i skärgården, samt att han städse behandlat sina patienter på ett sådant sätt, att han tillvunnit sig alias högaktning och förtroende, få vi härmed på begäran intyga

Vermdö den 5 Augusti 1907

A. G. Rietz

Kontraktsprost-kyrkoherde

V. Vahlberg

Kommunalnämndens ordförande

K. F. Hedlund

Komminister i Vermdö.

Lasarett

År 1921 slog Mörby lasarett upp sina portar och blev detta ett märkesår för skärgårdsborna. Denna händelse ökade tryggheten ute på öarna och befolkningen lärde sig snart, att de voro välkomna dit med sin sjuklighet och att de där fingo den bästa vård.

Färden in till lasarettet var dock och är ännu ett stort problem. Från 1921 kunde dock ambulansbil rekvideras från lasarettet. Den kom till att börja mer sällan till användning. Priset ansågs oskäligt. Ännu så sent som 1923 kostade det för en hämtning till lasarettet från Gustavsberg 42 kr.

Provinsialläkarna

Fråga om inrättande av nya ordinarie provinsialläkar-distrikt blev aktuell 1926. Vermdö var då i tur. Förhållandena för läkaren i Vermdö var ej bra. Läkaren tillsattes av fabriksintressenterna. Kommunerna hade intet att säga till om. Någon bestämd lön fanns ej utom fri bostad och vedbrand, som intressenterna bestodo med. Inkomsten var grundad på ac-

Företagsnämnden

En bild av nutidens form för
samverkan

Harald Elldin 60 år

Vår tidning "Gustavsbergaren" vill hjärtligt delta i hyllningen till Harald Elldin på hans 60-årsdag. Elldin var med och inspirerade vid bildandet av "Forum" och startandet av "Gustavsbergaren" för tio år sedan. — Det var ett led i hans bildnings- och fostrargärning inom folkrörelserna. Nedskrivaren av dessa rader hörde Elldin för första gången i början på 1920-talet. Han höll en föreläsning om Bildning och utbildning, vidare horisonter eller enbart egen karriär. Jag minns inte rubriken för hans tal men ämnet var det ovan sagda. Han talade också om skönlitteraturens bildningsvärden och nämnde bland annat Jack Londons "Martin Eden". Denna bok hade jag just läst och var oerhört fången av framställningen i densamma. Harald Elldin är en av våra förnämsta folkbildare. Det finns en hel rad: Rickard Sandler, Sigfrid Hansson, Alf Ahlberg för att nämna några.

Till Harald Elldins märkliga gärning hör att han har aldrig folkbildat i det blå. Han har alltid haft ett visst bestämt ärende. Bildningen skulle förse med ett konstruktivt innehåll och utbildningen var ett av de viktigaste leden. Större insikt, bättre bärgning, ökad kundtjänst, vidare vyer. Detta är Harald Elldins signatur. — Att tänka, att tänka själv . . . Att se, veta och analysera. Den betydelse som Harald Elldin haft för Vår gård kan inte överskattas. Vad Brunnsvik och L.O.-skolan är för arbetarrörelsen det är Vår gård för kooperationen. Elldin har dock inte begränsat sin verksamhet att uteslutande ägna sig till utbildningen av de anställda och förtroendemännen inom kooperationen. Han har under en lång följd av år stått i spetsen för Arbetarnas Bildningsförbund, han har knutit intima kontakter med folkrörelserna och han har verksamt bidragit till det skandinaviska samarbetet genom aktivt deltagande i Föreningen Nordens arbete.

Gustavsbergaren hyllar och tackar Harald Elldin på 60-årsdagen.

Gunnar Andersson.

kord. Värmdö, Gustavsberg och Ingarö kommuner hade överenskommit med läkaren, att han mot en viss summa skulle sköta sjukvården och därvid lämna fri ordination vid mottagningen och verkställa fria sjukresor dock att intyg av olika slag skulle betalas. Ackorden bekräftades varje år vid kommunalstämma. De tre övriga kommunerna betalade inte ett öre till läkaren annat än då han anlätades och huruvida provinsialläkartaxan då skulle vara tillämplig var alltid omtvistat.

Allt detta skulle förbättras om distriktet blev ordinarie varjämte läkaren skulle kunna uppträda mer självständigt bl. a. vid ackordsättningen.

I Värmdö fanns ingen läkardistriktsstyrelse som t. ex. i Botkyrka och Skebo och ansåg Lindhé att Värmdö distrikt skulle ha företrädare före dessa distrikt.

Den 9 nov. 1926 dagtecknar Lindhé sin sista skrivelse i konceptboken och sen kommer vi in i en tid då handlingarna i arkivet svämmar över. Man finner en iver från alla håll, att på det materiella livets område nå fram

mot bekvämlighet och trygghet. Det blir en tid av våldsamt expansion där utom materiellt välstånd även jäkt och ångest allt mer dyker fram.

De anteckningar, som här gjorts, om äldre tider ägnas doktor Knut Lindhé, som stått för rusthållet i distriktet under 31 år och ännu ehuru blind och 94 år gammal gläder sig åt att höra nytt om sitt gamla distrikt. Han har ock förmågan att glädja andra med minnen från gångna tider.

Vid ett sjukbesök ute på Skarpö träffade undertecknad en gammal patient till Lindhé och på tal om denne sade hon: "Ja han var sträv på ytan men hade ett hjärta av guld" och i den karaktäristiken kunna vi nog alla instämma.

Många voro de, som stod vid dr Lindhés sida i hans arbete och som i övrigt burit sjukvården och hälsovården framåt under gångna år. Apotekare, sjuksköterskor och den långa raden av barnmorskor äro alla värda sitt lovord. Vi som leva nu ger dem vår varmaste erkänsla.

John Bellander.

Blandade klipp

Här nedan återger vi klipp och utdrag ur Gustavsbergaren under tio år. Kan ni minnas året och vad klippet gäller? I vissa fall kan man av skrivsättet också läsa vem som är författaren till raderna. Pröva ert kom ihåg — utan att snegla i gamla årgångar.

1) Ett par timmar efter radiomeddelandet fick jag ett samtal med fjärdingsmannen, kyrkofullmäktiges ordf., Oscar Söderberg. Han föreslog, att vi skulle fira dagen på något värdigt sätt. Genom fabriken högtalare borde man lätt kunna få ut meddelandet härom. Efter en kort stund hade vi ett program färdigt.

2) Man hade dröjt kvar i den gamla tiden och man hade sett den nya med dess fördelar och vad Kooperationen kunnat åstadkomma under en kort nydaningsperiod i det gamla brukssamhället. Men, som en av pojkarna uttryckte det i avskedsögonblicket: "Det är inte bara det materiella framåtskridandet vi ska hylla. Det vi nu drar fördelar av är en följd av vad våra förfäder gjort."

3) Vi får inte förblindas av våra småintressen, så att vi inte lägger märke till, hur våra bröder och systrar i andra länder just nu får lida. Vi måste öka vår andliga beredskap och föra kamp mot ryktessmideri och förtal. Vi måste själva mer delta i aktivt arbete i våra föreningar. De olika föreningarna bör också etablera samarbete med varandra genom att besöka varandras möten eller bilda samarbetskommittéer. Vårt demokratiska samhälle är hotat från många håll, och ska vi behålla demokratin, måste den fördjupas. Vi måste uppfostras till självständigt tänkande och kännande människor, som vill och vågar ta ansvar.

4) Nu är denna lilla skogsidyll förstörd. Man drömmer sig inte bort i grå forntid med ton av fabriksavfall för ögonen. Det har varit glädjande att följa fabrikssteriörens uppsnyggnig, men

skall det ske på bekostnad av våra vackraste naturplatser, då undrar vi om fabriken gröna gräsmattor äro mer ägnade sight-seeingbussarna till lyst än oss anställda till trevnad.

5) Företaget har tillskjutit samma belopp, varjämte tjänstemän och arbetare tecknat sig för regelbundna bidrag under 6 månader, vilka sammanlagt torde uppgå till c:a 1.000 kr. pr månad. Kontant till intressekontoret har lämnats nära 100 kr. Sammanlagt torde alltså omkring 12.000 kr. inflyta till denna humanitära uppgift från porslinsarbetarna i Gustavsberg.

6) Flammande facklor lyste upp, när 42 inbjudna gustavsbergare vandrade upp till storstugan för att uppta en ny kull veteraner i det gamla gardet. Lucia bjöd på en värmande glögg, två fotografier illuminerade evenemanget med täta blixtar; handslag och skålar växlades och Skeviks spelmän stämde upp en sprittande marsch.

7) Kungen uppehöll sig i butiken ungefär en halvtimme och hann under tiden även gå igenom vårt stengods och inköpa några pjäser till sin egen samling. Besöket, som påpassligt förevigades av vår fotograf, var så mycket mer anmärkningsvärt, som Konungen före Nobel festen icke går på några officiella visiter på grund av hovsorgen.

8) Det var en ståtlig syn att från läktaren beskåda denna samling glada gustavsbergare. Artur Teglund hälsade välkommen och så kom en kavalkad av servitörer i vita rockar i procession med thet, hälsad av en spontan applåd.

9) 2 man från Gävle gjorde det hissande jobbet på några dagar. Skorstenen var 50 m. hög och byggd 1917, då den ersatte en 8-kantig skorsten på 25 m. Den senare stjälptes vid detta tillfälle.

10) I denna konstens verkstad har jag levat en dag och sett hur de verkligt levande lever, med sina händer — hur de inblåser i drejat stoft sin levande ande genom sin kärlek till formens ande.

11) Socialdemokraterna	1214	72.2
Folkpartiet	237	14.0
Kommunisterna	192	11.5
Höger	33	1.9
Bondeförbundet	6	0.4
Ogiltiga		6

12) Vi önskar endast påpeka, att frågan är så viktig, att den helt enkelt inte får skjutas för långt in i framtiden! Alla goda krafter måste här samverka. Frågan om ett Medborgarhus i Gustavsberg måste snarast bli föremål för en allsidig utredning!

13) Hon rodnade och stammade: "Och jag som trodde faran var över!" Men sedan behärskade hon sig och var lika glad som hennes båda bröder, när MT:s representant överlämnade en blomsterbukett och bekräftade den ännu icke officiella nyheten den 4 maj.

14) Utställningen, som pålystes genom Personalmeddelande i augusti, rön-te starkt gensvar och samlade över 160 utställningsföremål från ett 40-tal utställare. Yngste deltagaren var 11 år, den äldste 89 år.

15) "Jag hoppas att Gud hjälper mig även under mitt hundra år, som Han gjort hittills. Och så vill jag önska alla människor ett riktigt gott nytt år!"

16) "Det var en stor upplevelse å kom-me hit! Jeg glemmer aldrig manden som skaper med sina hender. Jeg forstår noe mer hemmeligheten i den skapende pro-cess".

17)

18) Valborgsmässofirandet var i år förlagt till gården invid gamla Skyttepaviljongen. Trots den kyliga väderleken, hade mycket folk samlats för att hälsa våren.

19)

Hur ska vi bo och hur ska vårt bohag fungera?
Därom i cirkel man börjat att här diskutera.
30 trogna ha trotsat värmen sen början av juni,
brottats med bäddsoffproblem, möblering och kuddar med dun i.

20) Nog är det underligt ändå, att när Gustavsbergs kommun kom till, så tog man bort en bit av Värmdölandet, Lemshaga och några platser efter Baggensfjärden och lade till Ingarö. Man tycker, att det varit naturligare, om dessa områden tillhört Gustavsberg. Men vi vill ingens samvete tvinga eller tvinga låta. Ingarö får förr eller senare göra sitt val.

21) Så gick det alltså till när vi på Ingarö blev gustavsbergare trots att vi sa' ifrån.

Vi blev tillfrågade och sa' nej, fast vi visste, att det var lönlöst.

22) Sätt fasta ackord. Öppna förändringarna till den högre produktionen och de högre lönerna. Detta är till gagn för såväl företaget som arbetarna. Det betyder ökad trygghet för de anställda, medför ökad stabilitet i produktionsförhållandena och leder till en god och fruktbar utveckling.

23) Vår kolranson har under bränsleåret skurits ned till ett mycket litet kvantum. Vedsituationen tedde sig i början av bränsleåret synnerligen mörk. För fabriken del verkade således läget då rätt hopplöst. Det har dock lyckats att inköpa en hel del sekunda bränsle, såsom rivningsvirke, stubbar etc. Därmed blev situationen ljusare. Så vitt vi nu kunna se, komma vi att klara bränsleåret bra, under förutsättning att den alla största sparsamhet iakttages på alla händer.

24) Kompositionen som sådan godkändes, men kristusbilden måste ha ett annat och manligare utseende, innan tavlan kan godkännas.

25)

26) Han har nämligen aldrig varit bofast på Gustavsberg, bokförd som han ständigt varit i Stockholm, sedan årtionden i Sofia församling. Han är barnfödd stockholmare, i verklig mening en rännstensunge, som under sina tidigaste år lärt sig att klara sig i huvudstadens människovimmel.

27) Denna tidskrift skall måhända kunna bidra till vidgat samarbete och samförstånd. Det är att hoppas, att Gustavsbergaren genom medverkan av personer, som är besjälade av idealitet och initiativkraft samt förståelse för ungdomens intressen och behov, skall vinna även gustavsbergungdomens intresse och stimulera den till livslust och framåtanda, och att tidskriften i någon mån blir en motvikt mot de krafter, som i ungdomen endast ser ett objekt, på vilket man kan tjäna pengar.

28) Förmanen är företagets främste personalvärdare, han måste lära känna de anställda, icke endast som arbetare, utan även som människor, förstå deras behov och intressen, för att därigenom skapa den trivsel, som är nödvändig för ett gott arbetsresultat.

29) I oktober var pass och andra papper klara och nu sitter 16 av dem som medarbetare i porslinsfabriken. Alla har de liksom boskap körts från land och hem, genomlidit fruktansvärda månader som slavarbetare, berövats sina anförvanter. Under några månader i Sverige har de sakta byggt upp sin hälsa. Nu är de fria människor, som börjar på nytt. Ett vänligt leende har de alltid på läpparna, men svärmodet ruvar därbakom.

30) Båtarna har börjat sina sommarturer och nu kan gustavsbergarna göra den vackra färden till Stockholm och tillbaka för 1:25. I övrigt är priserna för enkel resa 1:75, tur och retur 3:—.

Till Stockholm går båten på vardagar kl. 7.40 och 15.00, på söndagar 16.00 och 18.30.

31)

32) En Gustavsbergflicka överlämnade blommor, varefter företagets representanter hade nöjet visa fabriken och samhället för den prominente gästen. Särskilt intresserade badkarstillverkningen, skolan och de moderna lägenheterna. Som minne av besöket överlämnades till vicepresidenten en utsökt Fribergsvas jämte ett album med Gustavsbergbilder.

33) Ökad potatisodling i Södersved sökte kristidsnämndens ordförande intressera oss för under användande av all den sakkunskap och pondus hans ämbetsverk är mäktigt. Otacksammare uppgift kunde dock knappast ha givits i denna församling, där åtskilliga sutto, som på värkanten lagt ner flera potatisar i nämnda åker än de buro hem på höstsidan.

34)

Smånytt

35) Framtidsmålet borde väl vara det att idrotten, liksom nykterheten, ingick som ett led i alla ungdomsföreningars verksamhet, som en del av en ideell strävan, som siktar mot skapandet av harmoniska människor. Idrotten må erkännas som ett första medel att fånga de unga. Vilka dock innan det blir för sent måste föras in även på etisk eller humanistisk upplevelse. Den fysiska och den psykiska fostran höra ovillkorligen samman och borde egentligen kunna betecknas med ett ord!

36) Toaletter, telefonhytter, sjukrum, sopnedkast m. m. fullbordar det hela och ger intryck av gedigenhet. Det är att hoppas, att hyresgästerna skall trivas och hålla standarden uppe. Men vem ger bygget ett bra namn? Mariagården, Svennebo, Ungkarlslyan och Mangården osv. har föreslagits.

37) Det ryktas att man har planer på att uppföra en ny huvudaffär, och tanken lär finnas att låta den gamla stå som museum. Ryktet förefaller trovärdigt. Våra turister finge betala en slant för att se och beskåda hur en konsumbutik såg ut, då seklet var mycket ungt. Det är inte rätt, att de ska få se det gratis.

38) Det var utarbetarna, som tog initiativet, genom att utmana sanitetsgjuteriet. Enligt tipsen före matchen var vinsten med 4—1 liten, men efter spel-fördelningen var den för stor. Spelet var mycket bra. Sanitetslagets kedja spelade stundtals mycket vacker fotboll. Detta ledde inte till önskat resultat på grund av utarbetarnas ypperliga bakre för-svar. I övrigt hade båda lagen såväl starka som svaga punkter.

39) Över hälften äro gifta och med familj, beredda att stanna, resten äro ungar, som tänka pröva sig fram under ett år. Alla voro belåtna med sina bostäder i Hästhagen och överraskade av vårt milda klimat.

40) Om litet kritik får anläggas bland lovorden så gäller det frisyrerna, som höllo sig alltför fräscha efter all hårdhänt behandling, den knaggliga tyskan, den fmuttiga kg-elden och något för snabba repliker i vissa för publiken betydelsefulla situationer.

41) Vidare har vi frågorna om samlingslokaler, kommunalhus, skolhus och badhus. Även om dessa frågor av förut

I kunglig konselj har Gustavsbergs skoldistrikt fått tillstånd att från och med läsåret 1952—1953 påbörja förberedande försöksverksamhet för enhetsskola, med början i klasserna 1, 5 och 7.

Vägarna i Lugnet har nu fått namn och heta Björnskogsvägen, Bäckstigen, Thun-Ollévägen, Munkvägen och Klostervägen.

Till Grisslinge havsbad erhåller alla kommun-medlemmar frikort för sommarbaden. Kortet kan hämtas på Kommunalkontoret.

Kommunalhusbygget har påbörjats i Centrum, där markundersökningar just nu pågå för grundläggningen. Optimistiska kommunalgubbar tro att huset skall stå färdigt till våren.

Snoddas, en just nu rätt bekant bandyspelare, som sjunger Haderian, gästade Folkparken den 5 juli. Det kom mycket folk för att se och höra och Björkman & Co hade stort besvär att parkera alla gästande bilar. Härliga tider, strålande tider.

Kräftfisketiden nalkas och sportfiskarna erinras om att anmälan kan ske till Blå Porten. Hävar komma att utlånas mot en avgift av 1:50 per kväll och deltagarna tilldelas särskilt anvisade områden.

nämnda skäl icke omedelbart kan lösas, bör planläggningen pågå och slutföras, så att, när marknadsläget lättar, vi står färdiga att sätta igång byggnadsverksamheten på dessa områden.

42)

Jubileumsinsamlingen

Vi ha hunnit en bra bit på väg mot målet för instrument till en skolorkester i Gustavsberg. Om några år kanske vi får skåda den i spetsen för skolbarnens tåg till kyrkan på examensdagen. Insamlingen, som pågår året ut, har postgirokonto 27 51 73, varjämte redaktionen gärna tar emot små eller stora bidrag. Idag notera vi följande bidragsgivare:

Anna Wæsterberg	100:—
Gustavsbergs Fabriker	100:—
M. V. Staflander	25:—
J. Orström	5:—
Folkparksföreningen	50:—
Signe och J. A. Hellqvist	10:—
Ödetorpsvalsen, april	50:—
D:o , maj	25:—
Ernst Lindahl, Stockholm	10:—
Scenstudion	316:—
Gustaf Berndtsson	200:—
Skolidrottsfesten	550:—

Kr. 1.441:—

Tack!

Till er alla som så vänligt uppvaktade mig på min 80-årsdag ber jag härmed få säga ett innerligt tack.

Knut Andersson,

För all uppvaktning och vänlig hägkomst på våra 60-årsdagar bedja vi härmed få framföra vårt hjärtliga tack till Gustavsbergs fabriker, arbetskamrater, släkt och vänner.

DaDa

Ester och Fredrik Lundqvist.

43) I en framtida bostadsproduktion, som väl i sinom tid skall släppas loss, kunna vi räkna med goda avsättningsmöjligheter, framhöll herr Olson. Det är inte bara bostäder landet runt, som ropa efter våra produkter, det är också skolor, restauranger, sjukhus och andra gemensamhetsanläggningar.

44) Kanske att vi stå inför nya motgångar och hämningar. Tidens oro pekar stundom därpå. Gustavsbergs 125-åriga historia visar dock att självförtroende och handlingskraft alltid brytit för-dämningarna. År från år, decennium efter decennium har verksamheten växt till i styrka och marschen har gått framåt.

Rätt utdraget betygas

Red.

(Se sid. 24)

Fabrikens hedersveteran 80 år

Med vår pampiga blåsorkester i spetsen följde vi torsdagen den 19 juni klockan 6 på morgonen chefen med en stor grupp uppvaktande till porslinsmakare Knut Andersson, Värmdögatan 2. Blåsorkestern svängde upp framför trädgården, där den 80-åriga pojken stod i kretsen av sina närmaste. Hjalmar Olson framförde våra lyckönskningar och hälsningar från KF, varpå orkestern utförde Morgon av Eklöf. Stig Lindberg överlämnade en praktfull vas i Grazia, på vilken Sven Jonson målat Knut Andersson som ung parianmakare jämte bilder av alla de gamla kända parianskulpturerna. Arbetskamraterna kom med en präktig skinnportfölj och sedan följde slag i slag blommor, presenter och gratulationer. Efter kaffet utförde blåsorkestern Svea Livgardes paradmarsch och ett leve utbringades för den rakryggade kollegan, som fortfarande efter 70 års tjänst bara har lust att fortsätta sitt arbete vid fabriken.

Gustavsbergaren hade för några veckor sedan nöjet att få en pratstund med 80-åringen. Vi sitter vid bordet medan fru Hilma bjuder på kaffe och tårta.

På väggen mitt emot oss tronar medaljonger av svenska kungar och gamle brukspatron, och här och där finner vi konstverk i parian och Argenta, som Andersson format ut med vana händer. På pianot, som en gång tillhörde Bagar Lindström, ser vi vackra fotos av barnbarnen och däremellan av Anderssons gamla vänner, pastorerna i Gustavsberg.

Redan under skolåldern gick Knut Andersson i arbete vid fabriken på eftermiddagarna, för att den 15 juni 1885 definitivt skrivs in i rullorna. Han hamnade snart som lärpojke hos en tysk modellör, Vetter, som var en besvärlig men skicklig herre. Han härdade ut i 6 år, men var ganska belåten, då han slutligen fick gå över till modellörverkstaden. Jobbet började kl. 6 på morgonen och slutade klockan halv 7 på kvällen och förtjänsten var 60 öre om dagen. Efter en tid ökades lönen till 70 om dagen och för att få honom kvar bestämde brukspatron så småningom ett tillägg av hela 50 öre om dagen. Mellan 1897—1930 var Andersson parianmakare, där gamle Ekberg blev hans läro-

mästare. Parian var fin konst, som Odelberg tjänade pengar på. Det var många berömda mästaresha skulpturer, som reproducerades under dessa år. Numera äro de rariteter, 1930 överflyttades Andersson till Käges konstavdelning och här har han format otaliga vaser och skålar i Argenta, Fajans, Surrea och Grazia.

Vi språkar om gamla tider. Det var strängt på den patriarkaliska tiden, men man var inte van vid annat — och i bland behövdes det också. Gamle Odelberg hade i alla fall ansvar och omtanke för sitt folk, och hans bostadsförbättringar voro på den tiden mycket framsynna, trots att bostadsköket var förhärskande och familjerna stora. Knuts far var porslinare och syskonskaran växte till 9 ungar, vilka alla så småningom också jobbade i fabriken. Nu äro de tre stycken kvar i Gustavsberg. Fadern var Värmdöbo och städslades omkring 1860 till Gustavsberg av murarmästare Lagerkvist. Far kunde berätta om nödåren på 1860-talet, då man fick livnära sig av "ryssmattor". Han slutade arbeta 1884, hade 75 kronor i månaden i lön — men därtill också fri bostad, julgran och midsommarkalas. — En porslinare var en fin karl och kallades fabrikanter, till skillnad mot "vanliga grovarbetare". Porslinsmakarna hade också en slags organisation med reskassa. Men vid sjukdom och nöd var det insamlingslistor, som fick hjälpa. Maten tillhandlade man sig i bolagsboden, på kredit och avräkning på lönen. Det var aktieägarna, som tog överskottet. Prosten Isberg, som på den tiden verkade i Gustavsberg, var en god man, tyckte Andersson, som hävdade att det var en orättvisa att icke de som handlat i bolagsboden fick ta del av vinsten. Det var kanske fröet till Konsumtionsföreningen, som såddes i hans tankar.

Arbetarna kom från Västmanland, Dalarna och Värmland och som regel lockade de också hit sin släkt. När Utö gruvor lades ner på 1870-talet av grosshandlare Levin kom hela arbetarskaran hit. Men det är inte så många av deras efterkommande kvar i Gustavsberg.

I 50 år har Knut Andersson nu hyrt i samma hus, efter att ha bott i statbyggnaden och sedan i rum och kök i Storgatan. Här på Doktorsgatan har han nu tre rum och kök med den gamla hyran, en blomstrand trädgård med välansade land — och en mönstergill vedbod. Så snart vi gått åker overallen på, ty just nu finns det så mycket att pyssla med. Ty Knut Andersson är i hela sin gärning den idoge arbetaren i örtagården med andlig och kroppslig spänst. Vi hylla fabriken hedersveteran!

G. Dbg.

Glimtar från Gustavsbergs fabriker

Korpfotbollen har haft en livlig sommarsäsong. Fotbollsserien som nu går 4:e året i följd, men prövades redan 1943, roar fortfarande spelare och publik.

I pressläggningsögonblicket meddelas att HPF, som hade samma poäng och målkvot som BKF, i omspelet och efter förlängning lyckades vinna med 2—1, därmed för första gången hemförande fabriksmästerskapet. Vi gratulera!

Varpagubbarna blir allt stadigare och skickligare och Vilan är för varpan en god jordmån. I år fick man mindre stryk än vanligt av "bryggarna" och det är ju en framgång.

TPF:s personalfest på Aspvik, söndagen den 8 juni, gynnades av vackert och varmt väder. Populär underhållning bjöds i form av blåsorkester, spex och lekar. God mat och kaffe uppskattades isynnerhet av husmödrarna.

Pressporlinsavdelningens inflyttning i nya lokaler är i stort sett avslutad. Den 7 juni hade personalen ordnat en trivsamt utflykt till Norrköping, varvid man även passade på att titta på Fiskeby.

Obligationsföreningen vid fabriken har nu fullföljt inbetalningarna för 1947

Fabrikens nya lyftkran

års serie och bolaget kvarstår oförändrat ytterligare 5 år. Man har därtill beslutat att köpa en ny serie av 1951 års obligationer.

Förslagskommittén har gästats av motsvarande kommitté vid Husqvarna Vapenfabrik och utbytt erfarenheter och synpunkter, varvid särskilt premiernas beräkning diskuterats. Under första halvåret har här inkommit 30 förslag, av vilka 17 hittills premierats med ett belopp av sammanlagt 1.800:—.

BKF:s båtutflykt till Finnhamn var alltigenom lyckad, med ett härligt väder. Ombord underhölls de 225 deltagarna med musik och dans. Vid framkomsten roade man sig med spextävlingar och lekar kring midsommarstången.

Cigarrettautomat uppsattes nu på prov utanför HPF:s lunchrum. Vid inlägg av en krona lämnar automaten växel pengar tillbaka och vi tror att automaten kan vara en bra trivselservice.

Dekoravdelningen har också haft vårutflykt och samlade som vanligt full besättning, 140 deltagare som troget sparat ihop till kostnaderna. Det blev fint väder och besök i Norrtälje, Öregrund, Östhammar och Uppsala, där man åt middag på Flustret.

Fototävling har utlysts för KF med dotterföretag av KF:s fotoklubb. Tävligen gäller svart-vita bilder omfattande en barnbild, en statsbild och en bild med fritt motivval. Närmare upplysningar genom Hilding Ohlson och Gösta Dahlberg.

Premärminister Attlee gästade oss den 6 juni, besåg snabbt fabriken och samhället och passade på att trycka handen på fabriks veteran Knut Andersson.

Bland övriga utländska intresserade märkes Brittiska Ambassadklubben i Stockholm, jugoslaviska ministern med handelsdelegation, engelska högskolestudenter, engelska och tyska arkitekter och Internationella Arkitektförbundet.

Tillverkningen har även besetts av greve Carl-Johan Bernadotte, 1905-års

Gustavsbergsprofil

1.

Valter Johansson

Här ser vi mannen som drejar och Ingarö-stuga sig grejar. På huset får han sätta normen. På kruset når han rätta formen. Tack vare leran, som skickligt han fejar.

G—g.

män, konsumanställda och kooperativa kvinnogillen från bl. a. Fagersta och Tureberg, samt skolelever från Huldunge, Västerås, Tenhult, Falköping, Ängby, Mariebergs Folkhögskola och Borlänge.

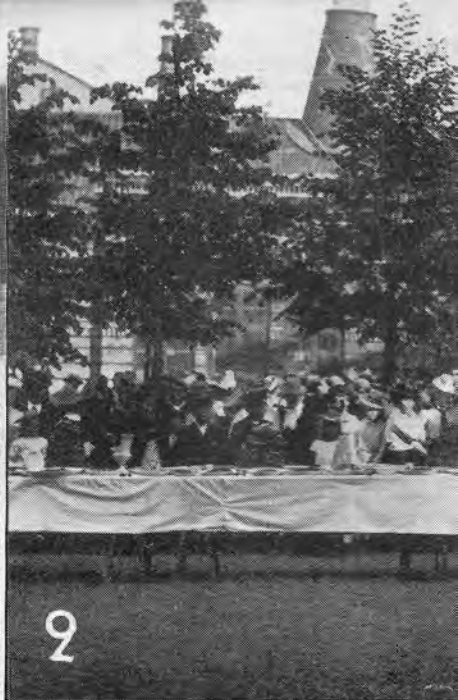
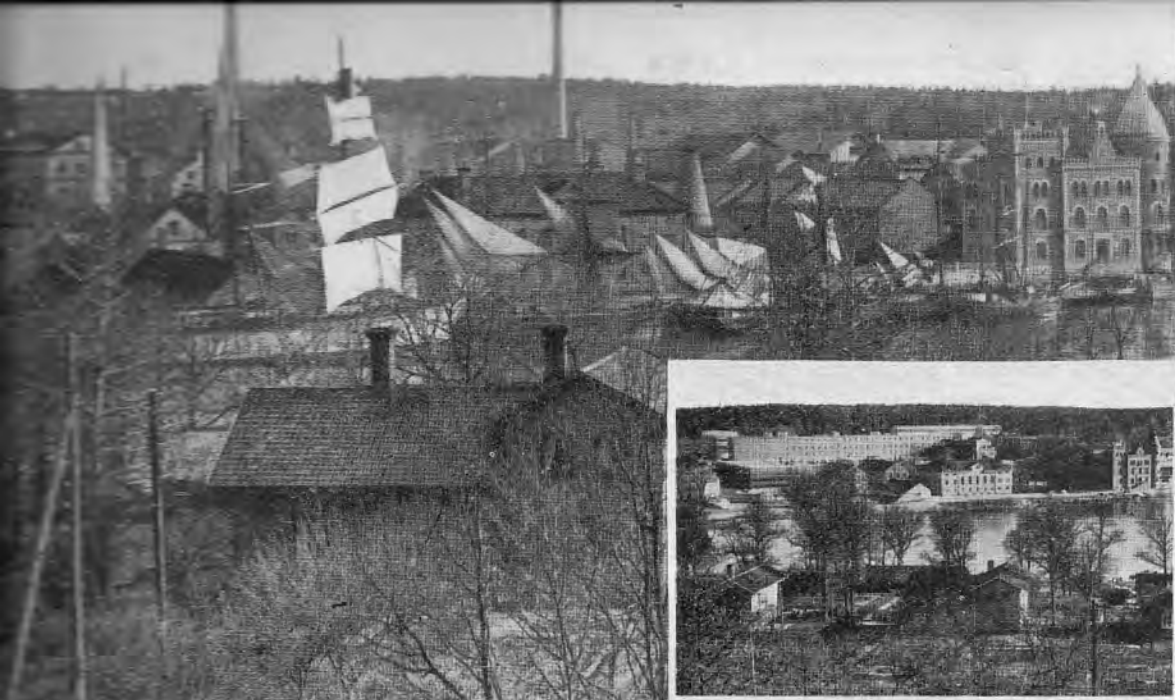
Vidare har Statens skolköksseminarium och sedvanliga studiegrupper från Vår Gärd beundrat vårt hushållsporlins.

Detta var bara litet axplock bland de 3.000 som sett Gustavsberg under 2:a kvartalet.

G. Dbg.

Attlee och Andersson, två arbetarveteraner, skaka hand.

9

Förr o

Vi har lyckats få övertaga en del fotografier från Lowndes samlingar och kan här presentera några av dem. Här har vi också satt in några jämförande vyer från tidigare tider. Här har vi fått följande kommentarer till bilderna:

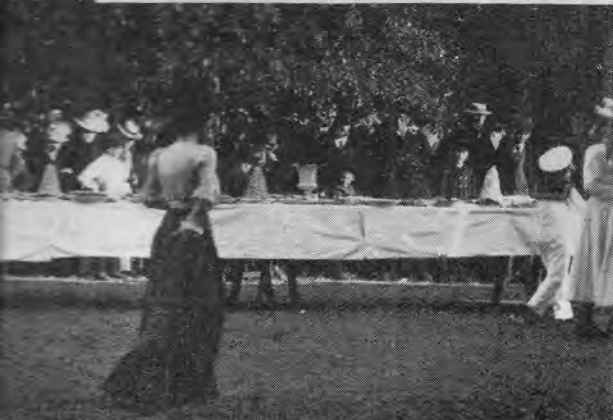
1. Hamnen, omkring år 1900. Vid kajen ligger några mindre seglare, en på den tiden vanlig i hamnen.
2. Midsommarkalaset. En av samhällets "högtidliga" av smörgåsarna.
3. Fabriksgården. I Grällans kärna sitter Kärrgården på väg mot de runda glattugnarna.
4. Bagarstu'ån en Påskdag 1900. Gäddtjuvarna på stranden medan mästern Barlow med hund skäller på dem.
5. Gustavsbergsbåtarna I:an och II:an i viken. Bakgrunden syns "Bagarstugan" och "Midsommarstugan".
6. Oxspann på Stockholmsvägen 1885 jämte en av de gamla graferat av H. Lowndes. Man tyckte tyvärr att Stockholmsvägen var pittoreskt.
7. Jämförande bilder från i dag till nr 4, 5, 6 och 7.
8. Vårdshuset omkring 1910. Observera överst i bilden.

6

h nu

iska plåtar ur mästare Barlows och Hamlet bildpanorama från gamla tider. I detta i dag. Av några gamla gustavsbergare

er det vackra skeppet Diana jämte några

eståndsdamer" svävar fram för att smaka

Pelle. Tre arbeterskor statera med prakt-

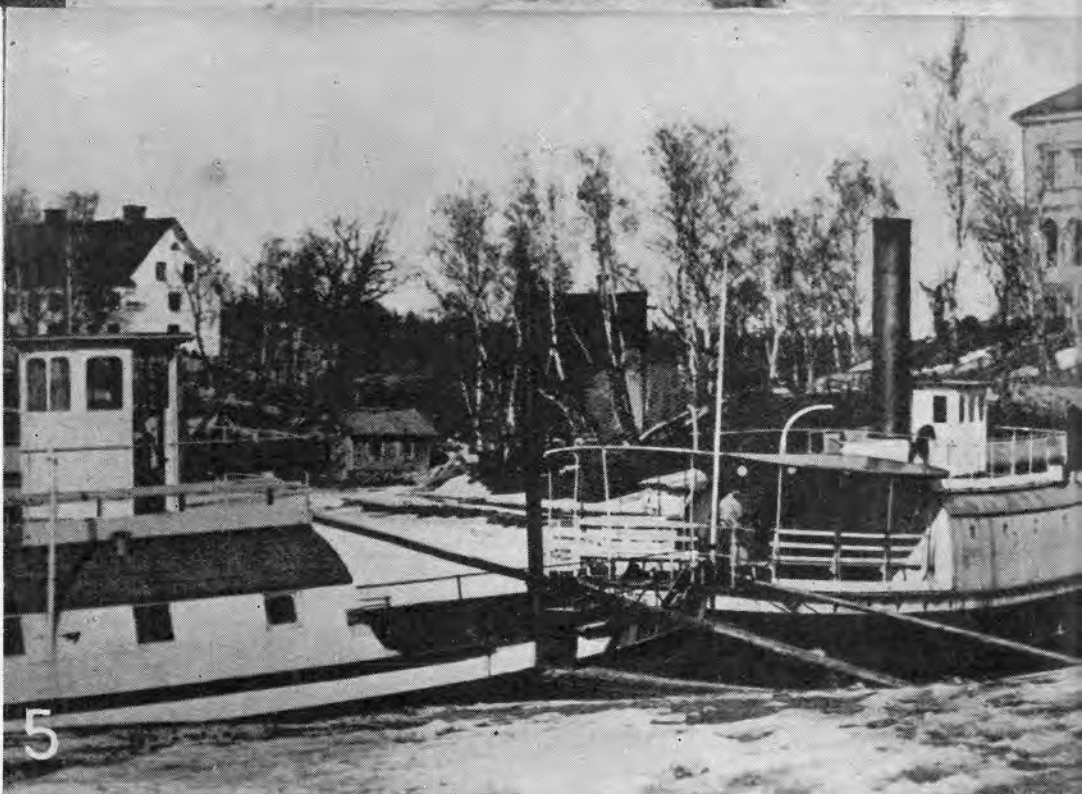
karna har flytt upp mot Statbyggnaden, Herman Gustavsson.

eride omkr. 1880 vid "varma rännan". I "kboden".

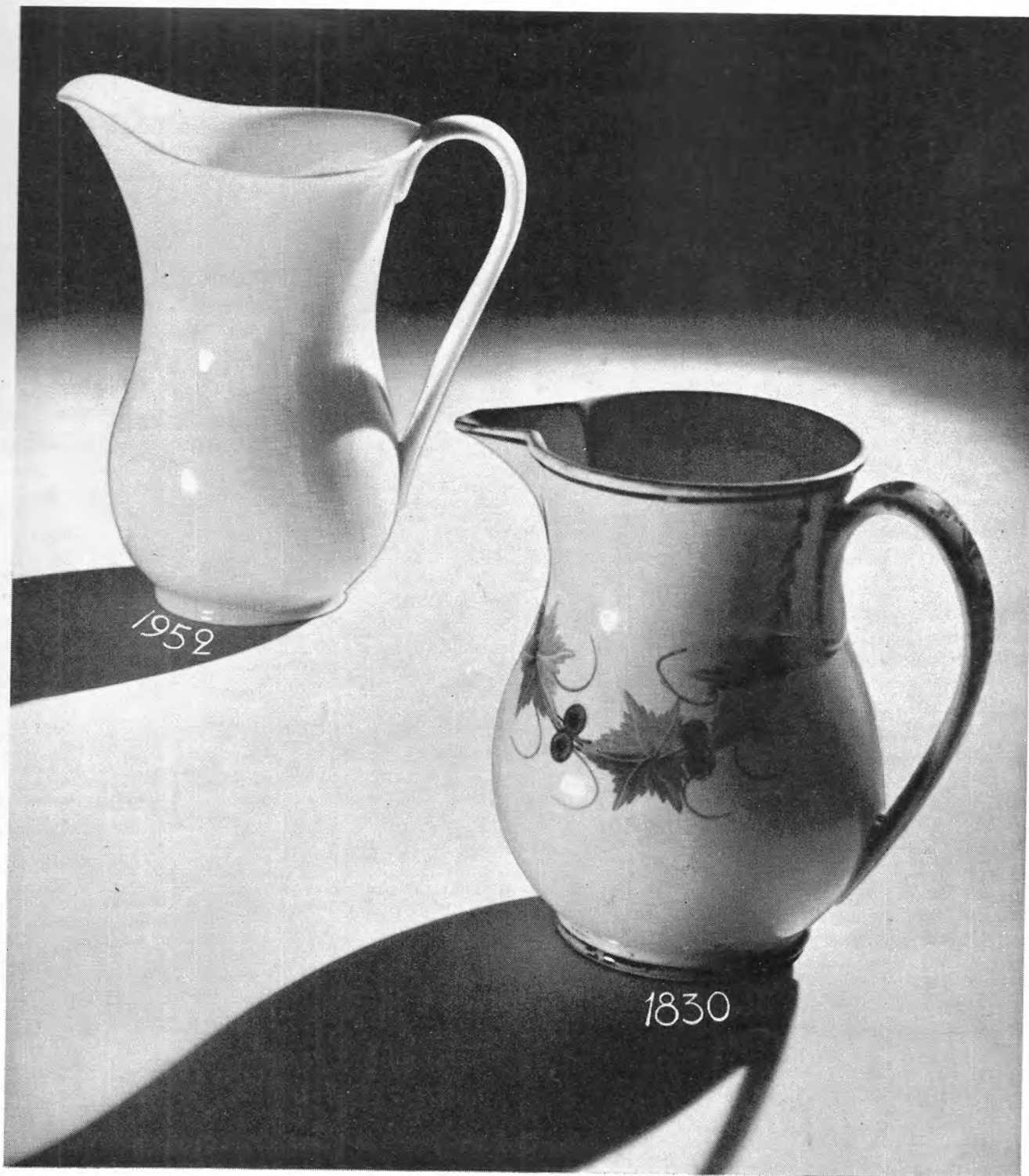
mästare Barlow med kamera, troligen fotografen redan då att oxspann på den nya

och 8.

och nedre vägen och Väderkvarnen.

7

1827 1952

Inför ett gammalt foto

Mitt öga söker människohus med mjuka linjer, med sneda fönster och lite olika tak. Men allt nybyggt är hårt och dött, endast de kasserade ut-husen på en bondgård jag går förbi glider in i landskapets skönhetsformel. Maskinåldern har gett människorna en ny fattigdom. En grå fattigdom av cement och hygien.

Det är nödvändigt att multna för att kunna leva.

*

Långt inne i skogen bor en krukmakare. I en ugn han byggt själv bränner han vällda krus, formade som unga kvinnor. Han är fattig, men vem kan nå högre i livet än han?

Han böjer materien i samma kurvor som skapelsen gjorde. Genom hans händer rinner formen som musik. Hans skapelser är ödmjuka, de kan göra nytta utan att förlora en nyans av sin skönhet.

Vad är en kejsare, en överste krigsherre mot en krukmakare!

*

Här, på bergets krön med sjön nedanfö, ska man fastslå människans rättigheter:

Rätt till två blommande äppelträd.

Rätt att någon gång ha ett sovande barn i sin famn.

Rätt att se vindens lek med öppet vatten.

Rätt att se på moln.

Rätt att göra sig öppen för kärlek.

Rätt att dö som när ett frö faller ur sin kapsel.

Ur Att lära av naturen
av Gustav Sandgren

Man häcklar nu dig, gamla tid, som gått,
de ideal, för vilka du har brunnit,
men säg mig då, vad vi i stället fått,
det goda, som vi verkligen ha vunnit!

Materialistiskt allt. Men andligt sett —
stå vi väl högre då än sextitalet,
ha större offer friheten vi gett? —
och vår moral mot dess? — det är för galet!

Nej, husen vuxit, ännu lika små
vi vandra här och söka lyckan timra,
men lyckan bor med svalan i det blå,
bland skyarna, som skifta form och skimra . . .

Ur Vita Syrener
av Daniel Fallström

Bilden efter ett gammalt fotografi från trakten av
nuvarande Loviseberg.

Från Gamla Gustavsberg

Många kära vackra syner du från minnets höjder skådar
av din ungdoms vår — den flydda — och av svunna barndomsdar.
Ut att känna land och folkslag längtan drog i alla trådar.
Visst ibland var himlen mulen — för det mesta var den klar.

Du ser vikens blåa vatten från ett Kvarnbergs branta sidor,
Gröneborg och vattentornet, Bagarns träsk och gummans stånd.
Du minns lek och ras därhemma uppå "tantjem"-gjorda skidor,
Minnesrika platser ser du på din tysta minnesrond.

Där vid "varma rännan" ligger tryggt förtöjd en strömmingseka,
och på murkna värdshusräcket sin balansgång pojkar går.
Ovanför ett måspar vinglar; luftens akrobater leker,
medan västanstormens vingslag våldsamt ifrån Baggen slår.

Men i barkutskurna båtar ligger last av barnaväntan.
Vikingsgel är där spända blott för bragd och äventyr.
Det är ungdomsblod som flyter, i din ådra, het av längtan,
och till fjärran hav och länder du i tanken glättigt styr.

J. A. LÖFDAL.

Och du ser Diana ståva in för riggens slappa segel,
inbogerad last av lera och en kolbåts svarta skrov.
Till en präm från tegelstaden rallar några karlar tegel.
Värdshusvärderna på balkongen håller där sitt glada hov.

Du ser Farstavik, det fagra, Tjustviksholmen, dag i våren.
Om du lyssnar, kan du höra göken från en Kråholmstall.
Konvaljer står vid stigarna, i gläntorna och snåren,
och från Farstaparken hör du Barrys dova, grova skall.

Statarbygget, Grindstugatan, Bleket, Lugnet, Värmdövägen,
Ekensberg och Biskopsbryggan, Ekedal du känner till.
Du minns bad i salta vågor; allt sig ter som vacker sägen.
Minnet pekar ock på sådant, som du gärna glömma vill.

FÖDDA:

- 24 april Lars Börje, s. t. Aarne Lauri Auvinen och h.h. Liisi Maria f. Ketola, Ingarög. 2.
 26 april Kjell Gösta, s. t. Karl Gösta Olsson och h.h. Maj-Lis Margareta f. Eriksson, Hästh.v. 6 a.
 8 maj En son t. Antonio Pagani och h.h. Ester f. Pedroletti, Hästh.-v. 4 a.
 14 maj En son t. Ruben Natanael Edqvist och h.h. Maj-Britt Ingegärd f. Häll, Hästh.v. 1.
 12 maj Vanja Heggy Dolores, d. t. Alf Oliver Gustaf Forsberg och h.h. Heggy Eleonora f. Edner, G:le Svartens v. 3.
 13 maj En son t. Torbjörn Martin Nyström och h.h. Doris Ingegärd f. Andersson, Ösby 1: 1.
 21 maj En dotter och en son: Axel Vilhelm Öhlund och h.h. Sonja Maria f. Bergman, Ekedal ö:a 1: 2.
 4 juni En son t. Karl Holger Wennergren och h.h. Karin Ingeborg Leontine, f. Suverinsky, Trallbanev. 1.
 5 juni En son t. Stig Gunnar Bertil Nilsson och h.h. Hjärdis Svea Inga Sofia f. Olsson, Hästskov. 2.
 7 juni En dotter, Karl Martin Berglöf och h.h. Hilda Maria f. Rosenblad, Kullen 6.
 9 juni En dotter t. Bengt Lennart Ljung och h.h. Sally Lori Irene f. Kwick, Mörtnäs 1: 52A.
 12 juni En dotter t. Lennart Holmberg och h.h. Elly Viola f. Pettersson, Hästhagsv. 7.

VIGDA:

- 1 juni Oskar Börje Skog, Skuggan och Ingrid Elisabet Petterson, Hästh.v. 7.
 31 maj Viljo Rikkinen, Gamla kont. och Ilmi Kaarina Pajula, Akerlyckan.
 1 maj Per Johan Yngve Edegren, Sthlm och Greta Kristina Käck f. Anderson, Mariapl. 9.
 24 maj Nils Hugo Otto Engström, Mörtnäs 1: 530 och Britt Marianne Ullberg, Grindstug. A 2.
 10 maj Erik Rune Bjur Grindstug. D. 26 och Mary Berglund f. Strandberg, Akerlyckan.
 21 maj Kurt Georg Hagelin, Mariag. 8 och Hulda Britt Marie Johanson, Grindstug. E. 31.
 31 maj Nils Lennart Ekström, Mariag. 13 och Marianne Pettersson, Sadelv. 2.
 23 juni Lars Sture Petterson, Tallåsen 5 och Kerstin Helena Kristina Thelberg, Grindstug. F. 34.
 18 juni Nils Bertil Selvin, Sthlm och Svea Helena Pålsson f. Lund, Trallbanev. 1.
 23 juni Robert Brun, Mariapl. 9 och Sirkka Lisa Kälviäinen, Skeviksg. 8.
 23 juni David Henriksson, Mariapl. 2 och Vivan Fredrika Österberg, Akerlyckan.

DÖDA:

- 22 april f. Gipsgjut. Karl Olov Andersson, Alderdomsh. 94 år.
 4 maj Verktygsarb. Sven Rune Johanson, Grindstug. 1. 28 år.
 12 maj Lagerarb. Knut Anton August Olsson, Villag. 6. 70 år.
 19 maj f. Porslingsjut. Knut Reinhold Box, Grindstug. 2. 63 år.

För visad vänlighet under min Makes sjukdom samt för allt deltagande vid hans bortgång ber jag få framföra ett varmt tack.

Eva Johansson.

Porslinets väg till Stockholm

Att vintertid transportera fabriken produkter till Stockholm var ända fram till sekelskiftet många gånger förenat med stora svårigheter. Under de stränga vintrarna, då metertjock is hindrade båtarna att upprätthålla trafiken, måste andra transportmedel sättas in. Det naturliga var då att mobilisera alla tillgängliga slädfordon med dragare, i första hand hästar från Farsta men även oxar och tjurar kom till användning. Varje dragare kunde inte taga mer än 2—4 lådor. Enligt tillgängliga handlingar erhöll föraren 25 öre i dagtraktamente. Under särskilt stränga och långa vintrar kunde dessa fordonstransporter fortgå långt in i maj månad.

Då vintern började lossa sitt grepp måste båtarna sättas in snarast möjligt. För denna uppgift behövdes 50 till 70 man, i första hand togs alla utarbetare. Men det hände även att man stoppade verkstäder för att få tillräcklig arbetsstyrka. Isen sågades för hand och för att fullborda isbrytningen fick den extra "båtbesättningen" springa på däck från den ena sidan till den andra för att på så sätt få båten i rullning. Det svar en liten skolparvel gav sin lärarinna på en fråga vad hans far gjorde är betecknande: "Han är ute och rullar".

En sådan isbrytning kunde taga en hel vecka i anspråk. Mat och brännvin hade man med sig.

1905 utökades gustavsbergsslottan med en ny och modern båt, Gustavsberg III, som ersatte den gamla 3-an. Dess kraftiga maskiner och isbrytarstäv klarade själv isarna och "rullarnas" tid var förbi.

Nya transportmedel såg dagens ljus och utvecklades snabbt. Även Gustavsberg insåg fördelarna med motoriserade landsvägstransporter och sedan 1948 sker alla transporter från Gustavsberg med lastbil.

Jubileumsstatistik

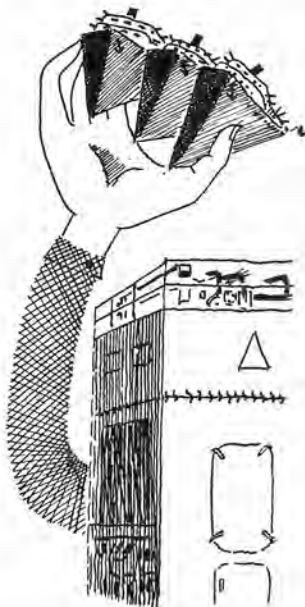
När vi i alla fall jubilerar, så tyckte red. att vi skulle väl ge litet statistik. Jag började med staplar och kurvor, siffror och jämförelsetal — och kastade så småningom med en hopplös min alla anteckningarna i papperskorgen. Det visade sig också mycket svårt att få fram siffermaterial från chefer och försäljare. För att överlista herrarna gick jag så fram på en annan väg och vädjade om att få tips på uppgifter, som kunde klargöras med bilder. Som exempel nämnde jag det aktuella Harsprånget, vars vattenmängd per dag kanske motsvarar vad som rinner igenom av Gustavsberg tillverkade klosetter per dag. En av mina rådgivare avråder mig att ta detta exempel. Det går ju åt för mycket vatten. Folk slutar att köpa våra WC av sparsamhetskäl och går över till VS i stället. Det kommer motioner i riksdagen i ärendet, i varje fall från bondeförbundet, om dom läser Gustavsbergaren.

Vi hoppar alltså över Harsprånget.

Waldemar Wahlgren från Badkarsfabriken ger mig emellertid följande tips: Om vi nöjer oss med ett års nuvarande produktion på BKF och inte pressar kar utan använder plåten till att permanenta våra vägar med, så kan vi belägga en 7 meter bred väg från vår fabrik till Borgmästaregatan med 2 mm plåt. Vi kan också kosta på oss 10 mm pannplåt på de svagaste ställena.

Vi kan också tänka oss en rad av människor promenerande på denna tokiga väg i gåsmarsch från vägens början till dess slut. För att dom inte

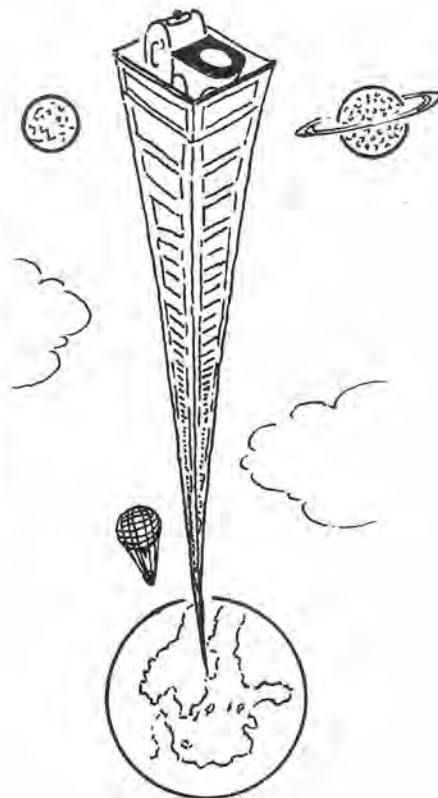
skall trampa varandra på hämlarna ger vi dem 1 meters lucka. Det skulle faktiskt se stiltigt ut, som ett jättelångt staket. Där pinnarna utgjorde 20.000 människor. Det räcker inte till med gustavsbergarna utan vi får lov att värva hela socknen och Nacka stads befolkning. Det blir ganska god belastning på den vägen — dock inte värre än att första pressen i vår fabrik ensam orkar lyfta alla dessa människor på en gång. Och om alla pressarna kunde hjälpas åt samtidigt lyfte de såväl folket som hela plåtvägen. — Vi kan också illustre-

ra kraften på det här sättet: De två första pressarna lyfter ledigt 3 krigsfartyg, t. ex. våra stadsjagare.

Av Ingeniör B. Dahllöf på Sanitetsfabriken inhämtar jag följande:

På TPF har vi aldrig försökt lyfta några stadsjagare men vi kanske kan hjälpa Wahlgren på traven genom att ställa upp alla klosetter vi gjort och spola dom på en gång. Då kanske vi får fram det vatten som behövs för att få upp båtarna från Farstaviken till pressverket så vi kan se om lyftet lyckas eller om vi är utsatta för ett grovt skämt. Eftersom Värmdövägen är så snyggt permanentad med plåt är det väl inte värt att vi skräpar ner den med klosetter utan vi bygger i stället en stapel på höjden för att se vart det barkar. För att få en riktigt vacker stapel tar vi med alla vi gjort sedan 1939. Vi kommer då 50 mil upp. En känd herre

vid namn Piccard åkte upp två mil med sin ballong och det anses fortfarande högt.

Ingeniör F. Möller på Hushållsfabriken rör sig där på en yta av 25.000 kvm. År 1938 hade denna fabrik 890 anställda och omsättningen var 2,9 miljoner kronor. I dag har man 542 anställda som omsätter 7,2 miljoner porslin. Dessutom har man försäljning av främmande porslin och glas till nära nog samma omsättningssumma som vårt eget porslin. Skulle man placera en årsproduktion av t. ex. tallrikar i travar intill varandra runt hela fabriksområdet, så skulle vi få en grann mur på 3,5 meters höjd. Av koppar gör man 2,5 miljoner per år och den mängd kaffe som dricks i dem per dag skulle räcka att fylla en av våra stora oljecisterner dagligen. Men Torsten Box skulle nog inte gilla det!

allt för badet

Dambaddräkter

lastex tvådelad ..	23:50, 25:25	27:50
lastex hel		25:25
ylle tvådelad		15:75
bomull hel		18:50
bomull lastex hel		17:—
bomull svart, marin		11:50

Flickbaddräkter

lastex				
	4	6—8	10—12	14
	8:—	9:—	10:25	11:25
bomullslastex				
	4	6—8	10—12	
	8:75	9:75	10:75	
lastex tudelad				
		10—12	14	
		13:—	14:—	
bomull				
		6—8	10—12	
		9:50	9:75	

Herrbadbyxor

lastex	10:50
ylle grå	11:50
simbyxa	4:50

Gossbadbyxor

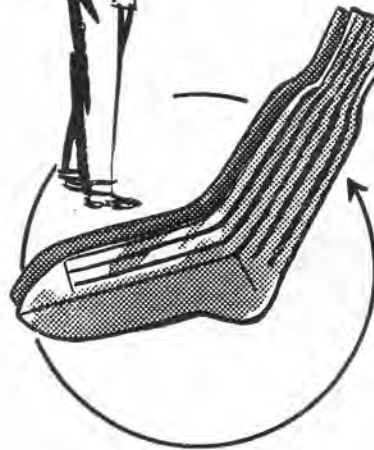
lastex			
	4	6—8	10—12
	6:—	7:—	8:—
ylle 4, 6, 8 år			5:25
simbyxor	fr.		3:40

Badväskor

plast. väv	fr.	8:50
shoppingväskor		
plast	13:50, 22:50	29:50
skinn	23:50	32:50 42:50
resesäck	32:50	36:50
d:o smärting	fr.	16:50

Badhanddukar

storl. 50×100 cm	2:70
storl. 75×135 cm	7:85

Herrankelsockor

bomull	1:75	2:25
nylonbland.		3:70
perlon		3:75
perlon-nylon		4:50
ylle-rayon-nylon		4:60
ylle		4:40
bom.-strumpa		2:80

BOMULLSSOCKOR
stor sortering

Campingfilt

grå	17:50	23:75
-----------	-------	-------

Damstrumpor

nylon, rundst.	4:—
„ fasonst.	5:50 5:75 6:25
„ m. mönstr. häl	6:60 6:90 7:50
„ masksäkra	9:50
„ -naturesilke	8:75
perlon	7:75
naturesilke	8:90
natur- och rayon	6:50
rayon crepe II	5:80
bomull	4:20
mercericerad	6:25

Polotröjor

goss, bomull 2—4 år	3:15
6—8 „	3:75
10—12 „	4:50
14—16 „	5:15

d:o herr

storl. 4, 5, 6	6:60
----------------------	------

Montydress

dam	29:50
herr	32:50

Konsum
Gustavsberg

Konsumspalten

I dagens konsumspalt skall vi något beröra ett par frågor av stor betydelse för medlemmarna, nämligen lokalproblemen och personalfrågorna.

Föreningens lokalproblem för specialvaror väntar allttjämt på sin lösning. Då man vet att samhällets folk-mängd fördubblats sedan 1937 utan att några lokaler för specialvaror kommit till, bortsett från skobutiken, så förstår man vilka besvärligheter föreningen har att brottas med. Varje utrymme i lager, magasin, källare, bodar och vindar äro fyllda med varor, mest specialvaror inom husgeräds- och manufakturgrupperna. Varulagret inom den s. k. huvudfastigheten uppgår till ca 500.000:— vilket talar för att det finnes åtskilligt med varu- artiklar. Problemet är emellertid att på ett tillfredsställande sätt kunna visa varorna. För detta ändamål behövs rätt stora butiksutrymmen och det är dessa som saknas. Vid två tillfällen under de senaste två åren har ansökan om byggnadstillstånd för affärshus avstyrkts av arbetsmarknadsstyrelsen. Då det visade sig omöjligt få tillstånd för nybyggnad undersöktes möjligheterna att genom ombyggnation av gamla fastigheten få fram ökade butikslokaler. Förslaget som förelades årsmötet godkändes enhälligt. Ansökan om byggnadstillstånd har inlämnats, men vid gjord förfrågan hos arbetsmarknadsstyrelsen meddelas emellertid därifrån att vi även denna gång ha ytterst små utsikter att få byggnadstillstånd.

Det är inte enbart inom Gustavsbergs samhälle som vi ha fastighetsfrågor som behöver lösas. Om vi ser på Fruvik så behövs även där en ordentlig om- och tillbyggnad. Just nu då detta skrives håller K.F:s arkitektkontor på med ett byggnadsförslag som innebär att nya försäljningslokaler för snabbköpsbutik byggas och att den nuvarande fastigheten blir lager och bostäder. Att ingenting tidigare kunnat göras i Fruvik sammanfaller helt med den nya genomfartsvägens sträckning. I maj fick vi vägförvaltningens besked vari meddelas att sträckningen blir den "som avses i länsstyrelsens dom den 30 dec. 1943". Först nu, nära tio år senare, har vägarbetet påbörjats.

Om Lagnöfastigheten är inte myc-

ket att säga. Där bör helt ny fastighet byggas. Möjlighet därtill finnes eftersom föreningens tomt går ner till vägen och är av den storleken att delning är möjlig. Den gamla fastigheten, som har ett utsökt vackert bostadsläge, bör säljas till bostadsändamål.

Inom inte alltför långt avlägsen framtid torde det väl också bli aktuellt med butik vid det nya området Lugnet. Dessutom har föreningen stora svårigheter med personalbostäder för såväl gift som ogift personal.

Det är inte enbart fastighetsfrågorna som bereder bekymmer. Liksom handeln över hela landet, ha även vi i Gustavsberg många gånger verkliga svårigheter med personalanskaffningen. För närvarande ha vi sju danskar, en finne och en engelsman anställda. Många frågor varför vi inte anställer svenskar. Till detta kan framhållas att anställning inom handeln inte längre är åtråvärd och orsaken därtill är att söka i dels den obekväma arbetstiden. Som regel avslutas arbetet i butikerna inte förrän omkring kl. 19 samtidigt som industrins anställda slutar kl. 17 och tidigare under sommarmånaderna. En annan bidragande orsak är utan tvekan den mellanhandsställning personalen intager. Att ständigt bli utsatt för kunders mer eller mindre berättigade godtycke skapar inte någon rusning till affärsyrket så länge som obegränsade möjligheter till anställning finnas inom andra yrken. Till detta kommer att arbetsinkomsten för de inom handeln anställda inte heller är särskilt lockande. Men höj då lönerna får man ofta som råd. Ja visst, rekommendationen är helt säkert i praktiken synnerligen effektiv, men vem skall betala kostnaden. Pengarna måste tagas in på något håll och i vårt fall föreligger den möjligheten i form av ökade varupriser eller sänkning av återbäringen. Vilket alternativ vill våra medlemmar rekommendera? Genom rationalisering kan kostnadsbesparingar göras, men denna åtgärd verkar på först längre sikt eftersom anläggningskostnaderna äro betydande. För att rätt kunna bedöma en löneökningens verkan bör nämnas att en 15-procentig ökning kostar vår förening ca 60.000:— pr år eller ca 1,5 proc. på omsättningen.

För andra gången har ansökan gjorts till K.F. om att få starta sparkasseavdelningar vid de butiker där vi förra gången fick avslag, nämligen Villagatan, Grindstupan och Häst-hagsplan. Likaledes för andra gången

Sagt på KF:s kongress

Om medlemsintresset slappnar, om medlemmarnas initiativlust och deras förmåga till självverksamhet inom våra organisationer försvinner, är nämligen risken för att folkrörelsekaraktären skall gå förlorad överhängande. Då vittrar själva den grund sönder, på vilken all vår verksamhet bygger. Kooperationen bleve i så fall måhända en effektiv affärsmässig organisation, en företagsform bland andra men icke längre en självhjälpsrörelse, en tillämpad ekonomisk demokrati på viktiga områden inom näringslivet. Den blev icke längre något "av folket — för folket — genom folket".

Mauritz Bonow.

Det gäller nu att komma fram till en sådan ordning att samlandet av eget kapital inom den svenska Kooperationen kommer att stegras och vara en följd av det sätt, på vilket vi förvalta de medel, som står till förfogande. Vad vi nu behöver det är förmåga att på ett rationellt sätt förvalta detta stora kapital. Det är en rimlig begäran att kapitalbildningen skall uppstå som resultat av det dagliga arbetet och inte vara en gåva från äldre generationer.

Albin Johansson.

Vår rörelse måste göras rationell och effektiv, men den måste samtidigt ha sin förankring i ett levande kooperativt intresse. Det gäller för oss att föra den kooperativa andan vidare från den äldre generationen till de yngre som skall ta vid. Den äldre generationen har växt samman med rörelsen på ett särskilt sätt, men de yngre generationerna har icke fostrats i samma hårda skola.

John Lundberg.

ha vi hos Tipstjänst begärt att Grindstupan skall antagas som tipsombud.

Under årets fem första månader har omsättningen uppgått till kr. 1.814.187 med god ökning kr 306.625 eller 20,3 proc.

Så stundar då den tid vi alla så innerligt väntar på, semestern med dess möjligheter till avkoppling från det vardagliga.

Efter det vi klarat av semestern samlas vi alla i Folkparken söndagen den 17 augusti då konsumfesten går av stapeln. Programmet kommer att gå i den sommarlätta stilen med musik, lekar, dockornas kasperteater, saft till barnen och en "svängom" för den som så önskar.

O. G. K.

Soliga spalten

Vännen W—n tycker att vi skall göra litet reklam för våra lågspolande klosetter i Gustavsbergaren. Faran av att använda högspolande vill han belysa med följande historia från sista krigets London.

— Ett par av tyskarnas grävsta bomber hade träffat ett bostadskvarter. Ett hus klövs rätt itu. Den ena hälften förvandlades till kaffeved, den andra hälften stod kvar, som en provkarta på folks smak och vanor. Även några badrum voro kluvna och i ett av dem i tredje våningen stod en man och höll i sina byxor allt under det han skrattade, ja gap-skrattade. Nervchocker tar sig ibland egendomliga uttryck tänkte brandkaptenen, medan han beordrade fram stegen för att hjälpa ned skrattaren. Det gick så småningom, men mannen skrattade fortfarande hejdlöst. Brandkapten blev nervös och frågade: "Vad tusan skrattar ni åt — kan ni inte sluta med det?" — "Nej", skrattade mannen, "det hela var för komiskt. Jag var på klo och var just färdig. Men när jag drog i snöret så ramlade halva huset ned!"

Blandade klipp (sid. 11)

- 1) Fredsbudskapet 7 maj 1945
- 2) Gustavsbergspojkarnas träff 16 juni 1951
- 3) Aktuella problem jan. 1943 (Gunnar Anderson)
- 4) Fritt Forum juni 1951
- 5) Norgehjälpen juni 1944
- 6) Veteranfest på Skevik 15 dec. 1949
- 7) Glimtar, dec. 1950
- 8) Personalfest 1 sept. 1949
- 9) Den sista fabrikskorsten, april 1946
- 10) Harry Martinsson på besök, aug. 1948
- 11) Val sept. 1948
- 12) Forum: Inför 1945
- 13) A-Flïckan, maj 1951
- 14) Hobbyutställning dec. 1946
- 15) Maria Holmberg 100 år 30.1.1948 (dec.)
- 16) Ronald Fangen 11.12.45 (febr. 42)
- 17) Översvämning 1944 (febr. 45)
- 18) Maj 1943
- 19) Aug. 1944
- 20) Gustavsberg och framtiden, dec. 1943
- 21) Från Ingaröns horisont, febr. 1952
- 22) Arbetslönen och företaget, maj 1943 (Öhlund)

Ett par av våra tyska kamrater, som inte äro myndiga, vill ingå äktenskap med varandra. Jag har hjälpt dem med diverse papper och skulle häromdagen slutligen skriva deras ansökan till Konungen. I denna skall enligt reglementet angivas särskilda skäl. Då något barn inte är på väg frågade jag dem varmed jag skulle motivera och varför de vill gifta sig redan nu. Svaret kom spontant: "Weil wir uns richtig lieben! (Därför att vi älska varandra!) Jag undrar om det räcker inför Justitiedepartementet?"

G—g

Till semestern!

Allt för foto

och radio

förmedlas genom

Hilding Ohlson

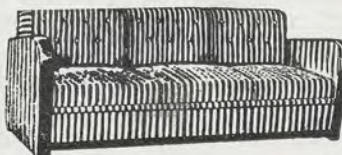
Tel.: 30401

- 23) Bränslesituationen vid fabriken, okt. 1945
- 24) Kyrkligt, mars 1943
- 25) Hemmafruarna ser fabriken (febr. 49)
- 26) Wilhelm Käge 60 år, april 49
- 27) Vad kan vi göra för ungdomen?, jan. 43 (G. Dahlberg)
- 28) Ett års företagsnämnd, augusti 1948 (Öhlund)
- 29) Rumänkor till Gustavsberg, dec. 1945
- 30) Juni 1945
- 31) Grundstenen till Kvarnbergsskolan lägges, april 1950
- 32) Brasiliens vicepresident på besök 1 juli (sept. 1951)
- 33) Saltstänk, dec. 1943
- 34) Helikopter över Gustavsberg, aug. 1948
- 35) Forum: Vad vill idrotten?, april 1949
- 36) Ungkarlshotellet, okt. 1943
- 37) Saltstänk, aug. 1944 (Gezelius)
- 38) Korpfboll, maj 1943
- 39) Italienarna, nov. 1947
- 40) Scenstudion, april 1950
- 41) Kommunalt, febr. 1947
- 42) Brand vid Badkarfabriken, juni 1947
- 43) Från Företagsnämnden, april 1950
- 44) God fortsättning, april 1952

GUSTAVSBERGARE!

Soffgrupp Rio. Lösa plymåer och bra tyg.
Soffa ..... 355:—
Fåtölj ..... 165:—

Bäddsoffan UNO med stål-inrede och tyg 395:—
Möblemang i olika modeller från ..... 495:—
Bord som kan förlängas från ..... 145:—
TIBRO-BÄDDEN en prissensation — se den.
Köksmöbler.

Möbler till Gustavsberg köra vi fraktfritt

Kanske just Ni nu tänker köpa möbler till ett helt hem eller göra någon komplettering — — — — —

Gör i så fall ett besök på vår utställning Folkungagatan 48 (vid Medborgarhuset) så Ni får veta priser och olika förslag.

Våra delvis egna modeller och effektiva organisation gör att vi kunna hålla priserna låga till Er fördel.

Vi leverera fritt Gustavsberg

NI SOM VILL KÖPA BRA MÖBLER BILLIGT GÅ DIREKT TILL

AB STALANDS MÖBLER

Folkungagatan 48 (vid Medborgarhuset). Tel. 42 31 91, 44 31 68.

Min hobby

XI.

När jag var 18 år — bomfaderi å bomfadera — sprattlade jag omkring i "shimmy" på "Tranan", en sommardanspaviljong intill dåtidens Stockholm. Jag tyckte nog redan då att det hela var litet andefattigt. Men så en Påsk fick jag följa med ett folkdansgille till dess sommarstuga. Och då blev jag biten av en annan sorts dans och därtill av samhörigheten i en verklig ungdomsklubb. Efter att ha spelat ut några klasser fotboll i Stockholmsserien la jag bollskorna och "shimmyppjucken" på hyllan och blev aktiv folkdansare, iklädd "allmogesko" och tofsar. Sedan den tiden har jag soliga minnen av sommar, cykelfärder och vandringar, folkdansuppvisningar och julgillen och möten med ungdomar i Sverige, Norge Danmark och Finland. Med tiden blev jag mogen att också lära andra dansa folkdanser. Ett barnlag var först min hobby, de kunde både dansa och spela teater. Särskilt fångades jag av folkvisedans, som jag beundrat bland norrmännen och fick så efterträda min bror som instruktör för ett folkvisedanslag bland arbeterskor vid en stor fabrik i Stockholm. Här fick jag tillfälle att i samverkan skapa en del egna dansvisearrangemang. Som vi tyckte voro bra. Ja, en norsk tidning skrev att "flickornas dans var som ett solsken efter ett våldsamt oväder." Näväl, vi höll ut i 10 år, men då det inte blev någon nyrekrytering slutade det med en syjunta. Men jag bärgade en rar fru. Och fast flickorna nu närmar

sig sina 50 år kan de än i dag dansa en folkvisa på det rätta sättet. Det är en konststart, som fordrar en viss mognad. Att emellertid nu i en schlagermatad eller Snoddasbiten ungdomskrets av i dag söka ta upp folkvisedans torde däremot vara ett hopplöst företag.

Men i danslekarna, som förblivit min mera stadiga hobby, möter jag år från år nya kullar av villiga ungdomar från två till åttio år. Vid midsommar och jul kan jag få mitt lystmäte på att leda lekar. Ofta träffar jag då barn med vars vidhängande mamma eller pappa jag åkt "Karusellen", när de voro i koltären eller till vilkas sammanförande för livet jag varit skulden tack vare "Så går jag här i ringen och ser uppå dej!" Den här bilden ovan togs i Humlegården för ett kvarts sekel sedan, där jag dansade med massor av ungar på Barnens Dag. Den hänfödda grabben har väl vid det här laget själv familj. Det skulle onekligen vara kul att träffa honom igen. — Varje jul under 25 års tid har jag haft monopol på att vid den där fabriken leda danslekar både för barn och pensionärer. På midsommaraftnarna i min spänsts dagar flängde jag från den ena platsen till den andra för att hjälpa till med lekarna. Och det var inte bara en dans på rosor, fast man fick betalt. Ofta fanns det ingen musik eller också kunde "Willys Rytmic Band" endast spela "Jänta å ja". Så det blev ingen annan råd än att sjunga själv. Rösten blev vältränad men hes. En gång var jag kallad som lekledare i en församlingssal, men fick av prästen förhållningsorder att inte dansa några lekar med valssteg eller dylikt. Det var ingen lätt uppgift. Men i dag händer det att jag dansar Hockey-Cockey med ungdomarna i Movingers församlingshus. Vid torgdansen på Slussplan en midsommarafton ville Flottiga Laban och några andra kolingar vara med. Och det fick dom. Medan de 8 musikanterna blåste "Du tycker du är vacker men det tycker inte jag."

Tack vare våra välsignade ungar lever lekarna kvar generation efter generation. Man har vant sig vid dem och har syn- och hörbarligen roligt, trots att man inte alltid kan bjuda dem så rik variation. När det gäller små barn måste man ju förenkla turerna, men bland ungdom tycker jag nog att vi ska ösa mer ur den rika skatt vi har av ringlekar och lära dem ordentligt.

Det är åtskilliga tusen barn och lika många äldre som jag dansat ringlekar med under åren. Jag har varit med om att föra herrar i frack och damer i stor toalet i "Känner du Lotta min vän, hon bor i Fiskaregränd" i en glittrande bankettsal och bleka Stockholmsungar i

Ett allvarsord!

Vår samhällsform är sådan, att vi har svårt att skydda oss mot förrädare. Så mycket större lit måste vi sätta till den enskilde medborgarens vaksamhet.

Vi bör göra upp med den godtrogenhet, som underlättar kommunistiskt spionage. Den skärpta vaksamheten måste sättas in på varje arbetsplats. Särskilt vid försvar, civilförsvar och kommunikationer bör alla vara på sin vakt. Stora materiella och mänskliga värden står på spel. Det är missriktad solidaritet, därest vi skulle hålla dem om ryggen, som utlämnar för vårt lands bestånd avgörande hemligheter till främmande makt.

Försvarsminister Torsten Nilsson.

"Klara solen på himmelen den lyser" — på 47:ans höstfest bland soptunnorna på bakgård. Glädjen och stämningen har varit lika i båda fallen.

När jag kom hit ut för 10 år sedan, startade jag med folkdansövningar och lekaftnar och hade i början 72 ungdomar i folkdanserna. Jag skulle gärna ge en slant för att än en gång få uppleva vissa killars uppvisning av Hallandskadrilj. Jag nämner inga namn — men de var festligt lovande. Och sedan dess har det blivit en hel del, mest danslekar härute också. Så pass till och med att utsocknes åskådare uttalat sin beundran över den kunnighet varmed våra barn ge sig hän i Muntra musikanter o. d. Vid ett besök i England, där ungdom roar sig kungligt med s. k. "square dances", snappade jag opp Hockey-Cockey, översatte den till svenska och lancerade den i Sverige med stor framgång. Men en inbiten svensk kulturdansare rynkar nog på näsan — men det är en annan historia.

Så har jag allierat mig med två trogna och bussiga spelmän, Folke och Bertil, som lärt sig låtarna och ger rätt tonart och kläm åt det hela.

Två gånger om året ger vi oss i väg till Tomtebodas Blindinstitut och har Lekaftnar med Förskolans barn på Luciafest och de större barnen på Julgille. Och det är nog det roligaste av allt. Trots att de inte ser, så dansar de barnen lekarna med inlevelse och glädje. Och så de sjunger! Där ligger de seende barnen i lä.

Folkdanserna och lekarna kan jag av erfarenhet varmt rekommendera som en utomordentlig hobby för ungdom. Där erfar man att det finns en viss skillnad på aktiv glädje och passivt nöje.

Gösta Dahlberg.

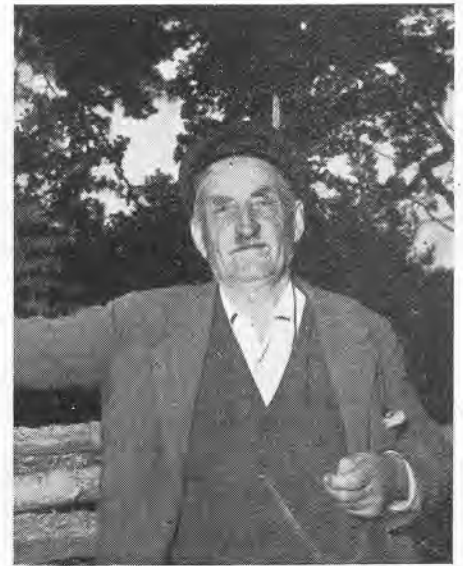
Är ni orienterad i Gustavsberg?

Fotogissningstävling

Vår fotograf har ibland underliga perspektiv. Till jubileumsnumret har han lämnat in nedanstående provkarta på enligt hans förmenande välbekanta vyer. Vi kände inte ens igen katten, fast vi annars känner alla i Gustavsberg. Det måste alltså bli en pristävling för att få någon orientering. Den först hittade rätta lösningen får 15:— kr. för besväret, nästa får en tia och trean en femma. Märk kuvertet "Fotogissning" och sänd det till Red. före den 1 september i år.

Intervju på Ingarö

Emil Andersson

Mitt uppdrag denna gång, som "Bergarns" flygande reporter, var att prata med skärkarlen, fiskaren, lantbrukaren, slaktaren, auktionsutroparen, gårdskarlen och affärsmannen Emil Andersson i Ekhaga eller "Björkvikarn" som gustavsbergarna känner honom.

Vi kunde inte fatta, att vi hade en 78-årig man framför oss där han stod och hängde på sin gärsgård. Vi kastade oss genast över vårt offer med orden: "Så'na här gärsgårdar ser man inte nu för tiden!" "Nej, tacka för det nu finns det ingen kvar som kan göra såna här utan nu har dom bara taggtråd och stolpar." Vi blevo hjudna att stiga in i hans trevliga stuga och där fick vi reda på att A. kom till Björkvik 4 mån. gammal som fosterbarn till makarna Vesterberg. Det var vanligt på den tiden att skärgårdsfolket skaffade sig fosterbarn, som en extra förtjänst och "nog blev det förtjänst på mig alltid", skrattar A, "400 kr. på 14 år och då skulle jag klädas och födas på det!" På den tiden måste man göra dagsverken, 2 i veckan, samt hjondagsverken för torpet och det blev att ligga i från 5 på morgonen till 8 på kvällen. För extra jobb betalades på den tiden 1:25 kr per dag och då fick man hålla sig med maten.

Ebbalundarn t. ex. betalade för sitt torp 2:50 kr. om året i arrende. Första året behövdes en ny stuga och då fick han göra grund, mura skorstensstock, hugga och flänka timmer till 6×6" tum, köra fram och bygga stuga med 1 rum och kök samt vind. När det var färdigt så slapp han betala något arrende under 1 år. Vad säger egnahemsbyggarna om det? En hel stuga för 250 kr.

Stöd jubileumsinsamlingen för Skolorkester!

Folkskolans idrottsfest

till förmån för ferieverksamheten hölls den 6 juni på Ekvallen. Som vanligt bjöds på ett stjärnprogram, vilket började med defilerings av samtliga medverkande. Ett kort välkomsttal av personalkonsulent Dahlberg följdes av en erinran om Svenska Flaggans Dag och ett leve för Sverige.

Kurirstafetten mellan de 200 skolbarnen vanns av förstaklassarna. Världsmästaraspiranterna Wänlund och Mikaelson hade ställt sig till förfogande och visade stil och elegans i cykel och gång. På den lösa banan vann Gustavsbergscycklisten Gustavsson lagerkransen, men i gång var Mikaelsson oslagbar. Främst på programmet kom Stockholmspolisens populära hunduppvisning, roligast var skämtstafetten

mellan lärarna, kommunalpamparna och teateramatörerna. Lotteriets frikort vanns av Margareta Dahlström. Det trevliga skådespelet harangerades rutinerat av speakern Rolf och Blåsorkestern omgav det hela med sina kända toner. Efter festligheterna, som illustreras med några snapshots nedan, bjöd Konsum de medverkande stjärngästerna på thesupé, vid vilken vinnarna också fick mottaga charmanta hederspris, skänkta av fabriken. Einar Ohlson, som lockat förmågorna till Gustavsberg, intervjuade gästerna om deras sport m.m. och samtalet togs upp på magnetofon för att delges skolbarnen. Behållningen av festen blev inte mindre än 2.735 kr.

"Fick ni aldrig ackord", frågade vi. "Jodå när vi flänkade fick vi 2 öre för 1 aln och när stocken då var grov i storändan så kan ni ju tänka hur fort det gick att få ner den till 6x6 tum".

A. är en god kännare av skärgården och han tycker det är sorgligt att den avfolkas mer och mer. Tegar som brutits i generationer håller nu skogen på att ta igen, och ställen som förut födde flera kor och får, ha nu endast en ko eller också äro de helt öde.

Det är många tusen djur som A. slaktat under årens lopp. "Jag minns på Jungfruskär (det är ute i havsbandet), jag skulle slakta en tjur som var folk-

ilsken. Jag gjorde i ordning slaktmasken och gick in i hagen till honom. Jag visste att tjurar i regel stoppar upp ett ögonblick innan de anfalla, tjuren kom rusande och han stannade några dm. ifrån mig och jag kvickt dit med masken och tjurens saga blev all."

A. har också varit med om många äventyr till sjöss. En gång kom han från Ornö med en ko i båten. Det blev tjocka, men "som tur var hade jag den här", säger han och visar en liten kompass som följt honom i alla år. Så det gick fint hem.

Andersson lämnade Björkvik 1935 och sen dess har han uteslutande sysslat

med sina affärer. Det håller han på med än i dag. Han sköter ju också prinsessan Sibyllas tomt. "Sen har man ju sin pension och när man tänker på hur åldringar hade det förr så måste man säga att man har det bra och det är skam att klaga." Vi fråga hur det är att vara gustavsbergare. Då svarar A. att som han blivit bemött av myndigheterna i G-berg så hyser han full tillförsikt för det fortsatta kommande samlivet.

Vi bryter upp från det trevna hemmet med de många trevliga sakerna (bl. a. jasper från Gustavsberg) och tackar hedersmannen Emil Andersson för en trevlig kväll.

Rolf.

Elikon

Skrivmaskiner   Kontorsmöbler
Räknemaskiner   Kontorsutensilier

Verkstad för rengöring och justering av kontors-
maskiner. Maskiner uthyras

Ring **Firma Elikon**, Stockholm

Tel. 46 03 40

Albert L. Carlsson

*Herr- och Dam-
Konfektion*

Mariagatan 12

Tel. 30068

**Oscar Anderssons
Cykelverkstad**

flyttad till

Grindstugärde F 38

CYKLAR   TILLBEHÖR

Tel. 30755

Radionyheter

Då jag erhållit direktförsäljning från Philips, Concerton,

Marconi, vill jag rekommendera dessa märken.

Batteriradio, som går både på batteri och växelström

Bilradio, Radiogrammofoner, Rör, Batterier

Radioreparationer billigt.

Ring eller besök **AUG ERIKSSON**, Mariagatan 4. Tel. 30797

**Lennart Holmbergs
Cykelverkstad**

Dalvägen 3

Tel. 30473

CYKLAR

REPARATIONER

RESERVDELAR

Farsta trädgård

Alltid färska blommor

och grönsaker

Kiosken vid fabriksporten

är öppen 9—13 15—17

lördagar 9—15

Gunnar Fall

HERR- och DAMFRISERING

— □ —

Mariaplan 8

Tel. 30840

Lastbilcentralen

JOHN SVENSON

Akeri

KOKS och VED

Tel. 30276, 30655

KURT ÅKERLUND

SKOMAKERI

Algatan 1

Tel. 30220

Rekommenderas!

Vita Hästen

KONDITORI CAFÉ

Tel. 30429

Trots ett tämligen kylslaget väder den 16 maj så samlade vi en hel del publik på vår första kommunala friluftskonserter för året vid Hästhagskonsum. Att av denna premiärpublik våra italienska vänner med signor Rossi i spetsen syntes vara i god majoritet är givetvis inte beroende av bristande musikintresse hos de "infödda" utan beror nog mera på att de förstnämnda har s.a.s. både äldre och intimare förbindelser med fru Musica än vi nordmän.

Näväl vi spelade och mellan låtarna värmdes vi oss i andanom vid tanken på den fina park med estrad, soffor, fontän som markförvaltningen alldeles säkert längre fram i tiden, någon gång kanhända? kommer att anlägga just här, där den (parken således inte Höga Markförvaltningen) skulle passa och behövas så bra.

Ja

så rimma vi ett slag
om Kristi Himmelsfärdsdag
då vi spela och sjöng
på Kvarnbergets topp
för alla som orkade
gånga ditopp.

Och alla Ni som sov är välkomna till nästa års gökotta. Ett trevligt, billigt och utan kaffegök nog så hälsosamt nöje

OCH

den 25 maj tjänstgjorde vi som hemvärnsmusikkår och gjorde bl. a. en, av publikanslutningen och applåderna att döma, mycket uppskattad konsert på Vaxholms torg. Fram och återresa skedde under befäl av vår hemvärnschef Kalle Viberg, som f. ö. bör ha en särskild eloge för att han utan någon som helst förträning skötte "grytlocken". "Här hoppar inga halta löss", sa Kalle och klämde i för kung och fosterland. (Den som tror att det är en enkel sak att slå bäcken är välkommen upp till musikpaviljongen för att pröva på).

MEN

pingstdagen märkte vi till vår bedrövelse att våra annars så snälla och duktiga parkfarbröder hade lyckats fullständigt förrinta den lilla gnutta akustik

som den annars nog så pampiga folkparksestraden var begävad med vid vår Valborgsmässokonsert. Sätt nu dit sidstycken (s. k. ljudkulisser) och vi ska förbliva vänner och Eder städse bevägna som det brukar heta med stora bokstäver i ett annat sammanhang.

Fredagen den trettonde debuterade vi i Lugnet och kaffe blev vi bjudna på, var lugn för det, ty ingen mindre än sign. landsman Skåningen, ibland ock kallad för "Svensson", har blivit Lugnbo och det lär betyda att Lugnborna kan vara lugna för Lugnets utveckling, åtminstone är detta den s. k. allmänna uppfattningen. Vi tro på det och tacka för trevligt värdskap vid kaffebordet och så fira vi midsommar . . .

A la Fröding

Det var fest uti parken
på Midsommarkvällen
det var tjo, det var stoj;
det var tjim, det var skoj
och vi blåste så läpparna sprack.
Tills Gösta i kolt och i
tofspantalonger
sprang runt våran majstång
ett par hundra gånger
Ja, då smög vi oss undan—
och stack . . .

Ja en del stannade förstas kvar och fröjdades med de unga liksom vi alle-samman tidigare på dagen hade glatt oss tillsammans med de gamla vid vår traditionella konsert på älderdomshemhet. Härligt kaffe, goda bullar, hälsningstal av Gunnar Andersson och midsommarbetraktelse av församlingspastorn gjorde det hela till en mycket angenäm upptakt på midsommarfirandet.

Och så slutar sign. sitt axplock ur försommarverksamheten med att önska alla semesterfirare mycket sol och mycket nöje.

Fanfar.

JOURTJÄNST FÖR

provinsialläkarna i Gustavsberg
och Björknäs.

Jourtjänsten omfattar tiden lördag kl. 15.00 — måndag kl. 08.00.

Gustavsberg	Björknäs
13/7	6/7
27/7	20/7
3/8	10/8
17/8	24/8
31/8	
7/9	14/9
21/9	28/9

Telefoner: 0766 - 307 10; 010 - 15 04 95
Telefonvakt: 0766 - 301 00; 010 - 15 14 08

Semestertid

Att juli är semester månaden framför andra går det väl inte att komma ifrån. De flesta gustavsbergare har därför försäkrat sig om julisemester, så alla borde vara nöjda, men vilken tid semestern än infaller så måste den i god tid vara planerad för att man skall få något utbyte av ledigheten.

Reso startade i början av maj ett Upplysningsställe i Gustavsberg. Avsikten var att kunna ge en god rese-service i samhället. Redan från början fick Harald Lindholm fullt upp att göra, varje onsdag kl. 17—18 och fredag kl. 18—19 har det varit kö som vid "Systemet".

Det är mycket som Upplysningsstället ombesörjt bl. a. c:a fyrahundra järnvägsbiljetter, en mängd bokningar på anläggningarna och sällskapsresorna, samt en hel del individuella resor av olika slag.

Den 8 maj startades en Resoklubb i Gustavsberg. Det var närmare 200 deltagare som stortrivdes på Folkan. Klubben fick en stabil och intresserad styrelse, som vi kan vänta mycket utav. Einar Svensk sköter ordförandeklubban och till sin hjälp har han Harald Lindholm, Lennart Elofsson, Fritiof Fall och Ture Johansson. Klubben har redan avverkat två resor. Den 15 juni reste ett trettiotal gustavsbergare till Tullgarn—Trosa och söndagen den 22 juni var det en resa till Råsunda, där fyrtyrtvå gustavsbergare såg landskampen Sverige—Danmark genom Resoklubbens försorg.

För närvarande planerar styrelsen en båtutflykt i skärgården. Med tanke på att kräftan är lovlig den 8 augusti och den vackra fullmånen, är resan fastställd äga rum den kvällen. Närmare detaljer kommer att meddelas genom affischer i samhället, samt genom Upplysningsstället och Reso-ombuden.

Vi tror att Reso i Gustavsberg har en stor funktion att fylla i samhället genom att stimulera människorna till resor och ett sunt utnyttjande av fritiden. Vi tror också att klubben och Upplysningsstället kan vara föreningar och organisationer till god hjälp vid abonnemangsresor.

Du kan själv stödja klubben genom att skriva in Dig som Reso-medlem. Varje ny medlem ökar klubbens möjligheter att utvidga sin verksamhet.

En gammal gustavsbergare berättar

Vi har fått tre bidrag till spalten, omsorgsfullt präntade av ovana skrivarehänder. Men med intresse för episoder från förr.

Johan Gustavsson, snart modiga 75 år, berättar om hur man tillverkade tegel omkring 1910. Det var elffast tegel för järnbruken och för fabriken, som slogs för hand i träformar på 12×6×3. För att tjäna en femma om dagen fick man slå 500 st. och det var ett tungt jobb. Det fanns förresten en del andra dimensioner och vi hade beställningar från Iggesund, Hofors, Nykroppa och Storfors och det sysselsatte 8 tegelslagare. På sommaren slog vi tegel på tegelladan. Det sattes på bräder och staplades i fack ända upp i taket. Vi fick bära de tunga bördorna på knakande trappor. Särskilt tunga att arbeta med var en sorts konformad tegel för Iggesund, liksom rören för fabriken behöv. Dessa senare var avsedda för dräneringen. Arbetsplatsen var primitiv. En träbänk med en matta, en hopklubbad "stabbe", som man skar av, klubbade ihop och formade till rör, skar ut fläns — och så vidare är från år. Numera är väl arbetsmetoderna mera effektiva och lättare?

Erik Fagerström, f. d. ugnarbetare av gamla stammen, närmar sig 80 år. Han berättar hur han var med om att lossa kol en varm julidag 1903 från kolångaren och över till Farstaprämen. Den skulle till Runmarö och 12 man fick order att proviantera för att efter några timmar följa med för att klara lossningsjobbet. Befälhavare på Gustavsberg I, som också gick traden till Runmarö, var kapten Bjurberg. Farsta-Pelle var vår bogserskeppare och prämskeppare var Johan Gustavsson. Vid sextiden voro vi framme och satte igång för att jobba till 11-tiden på kvällen. Men efter en timme var det några som kände sig törstiga och ville ha något starkt. Just då anlände Gustavsbergsbåten. Någon fick i uppdrag att söka övertala kapten att få köpa några liter brännvin, ty det fanns det gott om på Gustavsbergsbåtarna. "Trissan" på båten vågade inte sälja till oss men rådde oss att fråga kapten. "Han sitter i försalongen". Och mycket riktigt där satt han. Med kockan på styrbordssidan och en servitris på babord och en stor whiskylogg på bordet. Han sken som en sol.

Det hade regnat. Gullpudra och humleblomster skakade försiktigt bort vatten från blombladen, daggekåpan samlade det till en svällande, ljusspeglande kromosomdroppe, syrenerna doftade som mina sjuttonårsminnen och det var en söndag i den underbara månaden juni i det året femtittva.

Strax efter elva hade de sista tunga dropparna fallit och Gustavsberg drog en djup suck av tacksamhet och befrielse för det var en stor dag i samhällets historia. Tandvärnsklubben skulle bildas på Aspvik och alla ungar, som kvalificerat sig till medlemskap, skulle utan målsmän avresa från kyrkan med bussar klockan tolv. Och jag var en

Vår man framförde sitt ärende. "Jaså, är ni tolv man. Men då ska ni ha tolv liter förstås." Och restauratrisen fyllde vårt kärl till brädden och någon betalning var det inte fråga om. Det blev en försvarlig vickning som följde efter en lossning som levererades på rekordtid. Men oj vad det värkte i huvudet dan efter och det behövdes många dopp i böljorna innan man blev klar igen. Det var mycket slarvigt men mänskligt på den tiden, slutar Fagerström.

Gustaf Fröberg, skulle för c:a 51 år sedan sluta sitt jobb vid Gustavsberg och bli något annat. Han blev militär, men så här gick det till, när han i laga ordning tillsammans med en kamrat Emil Andersson skulle säga upp sin anställning. Vi klev in med bävan på det stora brukskontoret. En röst röt emot oss: Vad vill ni!? — Jo, vi skulle be att få sluta vid fabriken. — Jaså. Ni trivs inte här. Ja ge er iväg då! Prästbetygen ska ni hämta på Värmdö prästgård! — Vi förstod inte att vi måste ta ut prästbetyg, när vi inte visste var vi skulle få jobb eller var vi skulle bo. Vi trodde att man hade uppsägningstid. Nå det var inget annat att göra än att traska den långa vägen till Värmdö. Prost Kullberg var tydligen förberedd och då vi inte visste vart vi skulle skriva ut betygen, så skrev han helt enkelt Nikolai i Stockholm. Det var den tidens sed att behandla dem man ville bli av med.

moder, som cyklade genom sommarfäringen med femårig son på pakethållaren i riktning daghemmet, där han skulle avlämnas till snälla och med övermänsklig behärskning begåvade 'tanter'. Han, sonen, var djupt gripen av att ensam få deltaga i en fest dit hans mamma inte hade tilltråde, och anade inte hur oansvarigt glad och lekfull hon kände sig vid tanken på fyra timmars ledighet.

Gossen var naturligtvis ändamålsenligt klädd för regn och utomhuslekar, vit sjömanskostym och ljusgrön jacka med klubbens oxeltand på slaget. Så åkte de nitton förskolesmå med trehundra skolbarn, förväntansfyllda till paradiset med sina icke fullt så förväntansfyllda ledare.

Jag fortsatte att tänka på daghem och ungar på återvägen. Välsignade daghem, dit vi tryggt kan överlämna barnen och ägna oss åt vårt arbete. Vi har välskötta daghem, som vi är tacksamma för, och beundrar i tysthet vårdarna, som förmå att hålla ordning på våra moderna och bråkiga ungar, att dom bara orkar.

Ett decennium har daghemsrörelsen i Gustavsberg på nacken. Det var tydligen en framstegsvänlig tid för så där tio år sedan. Tar jag inte alldeles fel utgavs Gustavsbergarens första nummer också vid det laget. Ja, ja, tiden går. Ungarna växer upp och man har varit med på många roande och lärorika daghemsfester och avslutningar. Ja, apropå tioårsjubileet så minns jag med mycket nöje när Gunnar Andersson skulle hålla högtidstalet. Han hade litet svårt att koncentrera sig där han stod bakom det avbetade kaffebordet med förväntansfulla ungar runt omkring, som trodde att han skulle trola. Nu ställdes det tysta krav på honom, som han inte kunde uppfylla, han kände det och försökte med att bjuda de små lyssnarna på de kvarblivna lussekatterna. Ungarna tuggade, bytte fot och stirrade ihärdigt. Gunnar tystnade en sekund och tittade ut mot Kvarnberget, sökande en ny och lyckad formulering för sitt fyratusensjuhundrafemtioelfte högtidstalet. Då tröttnade Tomas, kilade mot bordet och stack sin halvätta lussekatt under näsan på Gunnar och skrek: Kan du passa den här, jag måste gå ut ett tag!?

Nu har Gunnar avgått ur daghemsstyrelsen efter ett tioårigt gagnariskt arbete, det är nog lugnare i landstinget.

Var ni med på våravslutningen nu senast? Som måste försiggå inomhus, då regnet började skvala när stolarna redan var utburna. Ungarna var inställda på att uppträda ute i trädgården; att klämma ihop sig inne störde ritningarna,

Ungdomsklubben Vita Tandens

bildades vid en fest på Aspvik sönd. den 15 juni. Medlemmar i denna klubb är de barn, som fullföljt de uppgifter Tandvärnet förelagt dem. Det var c:a 300 barn som försökt säga nej till snaskätandet och istället vinnlagt sig om att borsta tänder morgon och kväll. Klubbens medlemsmärke är en blänkande vit porslinstand, som får vara förebilden för deras strävanden och som mottogs med förtjusning av den ungdomliga skaran.

Vädret var från början ej det bästa. Regnet piskade och himlen var jämnmulen. Man var en aning nedstämd när man for ut till Aspvik för att ställa i ordning, men vädrets makter stod oss bi och strax innan det hela skulle börja, slutade regnet och snart var det ett

dem. De var kort sagt litet bråkiga, litet fnissiga och för oss, som enbart var åskådare, underbart roliga. Sent glömer jag dirigenten för dagen, som vid applåderna vände sig långsamt på sin pall och storögt och förvånat betraktade församlingen allt medan han med allvar och flit petade näsan. Jag skänkte gärna bort all kinesisk vishet mot att få veta hans tankar just då om stora människors underliga sätt att reagera. Eller den lille italienaren, som tyckte att sången borde piggas upp, och satte till ett litet nytt inslag genom att vissla sig igenom biten mycket rytmiskt och med små korta visslingar, det var obehagbart och kan inte beskrivas.

Innan jag slutar här måste jag tala om att ungarna kom tillbaka från Aspvik rena! och ändå hade de haft kolossalt roligt. Vickna ledare!

Edla Sofia.

strålände solsken, som gjorde allt för att barnen skulle få en riktigt härlig dag.

Blåsorkestern inledde med musik och sedan förrättades styrelseval. Den ungdomen kände de vuxnas lätta irritation och före detta daghemselevernas uppslupna närvaro på första bänk distraherade domliga föreningen skulle naturligtvis ha en ungdomlig styrelse och efter förslag av medlemmarna valdes Karin Borg och Bertil Ullberg, båda 13 år, samt 9-åriga Karin Pettersson. Ordföranden fick mottaga en klubba i form av en kindtand i porslin, som han trots sin ungdom skötte mycket bra. Dr. Burman, som stått bakom Tandvärnets Gustavsbergskampanj blev vald som 1:e hedersledamot och Gösta Dahlberg blev hedersordförande, som tack för allt arbete och intresse han nedlagt för saken.

När sammanträdet förklarats avslutat visade den fingerfärdige Bertilo en del trollerier där även barnen fick tjänstgöra som assistenter åt honom.

Efter allt det spännande som skett hade man hunnit bli ganska sugen och jag vill lova att Konsums bullar och Mjölcentralens mjölk hade en strykan-

Vita Tandens styrelse

de åtgång. De båda företagen hade all heder av sina skänkta produkter.

Festen slutade med att Lekaren samlade alla i en ring i glada danslekar. Innan klubbmedlemmarna gick hem utdelades det en tandborste och en tub tandcreme, som presenter från Husqvarna och Barnängen.

Jag erinrar mig vad dr Burman sade: att medlemskapet i Vita Tandens förpliktar och att de uppsatta reglerna måste efterföljas om det skall bli något resultat av kampanjen. Detta får man hoppas att medlemmarna beaktar, och verkligen sätter som mål att få bättre tänder. Glädjande nog har det visats stort intresse för saken redan från början.

Lycka till i fortsättningen!

BE—m

Trafiksäkerhetskommittén

och G. I. F:s cykelsektion arrangerade "Cykelkarusellen 1952" den 22 maj. Start och mål var förlagda till lekplatsen i Höjdagen. Rätt mycket folk hade samlats vid startplatsen, de flesta dock endast för att "titta på". Några skolungdomar trampade banan runt och visade sin kunnsighet att åka cykel på ett rätt sätt i trafiken samt svarade på frågor på trafikmärken. De som klarade proven fick stjärncykelmärket på sina cyklar. Tråkigt att inte fler, även äldre, åkte den trevliga banan som var förlagd på vägen till Skevik.

Trafiksäkerhetskommittén fortsätter sitt arbete för att öka trafiksäkerheten på vägarna i samhället. Under sommaren, då många skall till Farstabadet för att svalka sig och trafiken på Värmdövägen är särskilt stor föreligger stora risker för trafikolyckor. Det är ett bekymmer för föräldrarna att skicka barnen ensamma till badet på den starkt trafikerade vägen. Här är en cykel- och gångbana en nödvändighet. Trafiksäkerhetskommittén har påpekat det för myndigheterna och även skrivit till länsstyrelsen och begärt att vägmärken skall uppsättas, så att trafikanterna iakttaga försiktighet vid passerandet av badet. Vi ha flera platser i samhället där risken för trafikolyckor är stor, t. ex. hörnet vid Apoteket. Även för dessa platser har kommittén lämnat förslag till att förbättra trafiksäkerheten.

Då hastigheten för motorfordon är begränsad till 40 km. genom samhället är det behov av en hastighetskontroll för att se till att denna bestämmelse efterlevs. Det kräves stor personal för att hastighetskontrollen skall kunna genomföras på ett smidigt sätt. Ett förslag föreligger till lösning av denna fråga och vi hoppas att det skall kunna genomföras.

För att minska risken för trafikolyckor i den starka trafiken på våra vägar, gäller det att alla trafikanter iakttaga försiktighet och visar hänsyn mot övriga trafikanter på vägen. Gör vi så, få alla plats på vägen och antalet olyckor kan nedbringas betydligt. Och så en maning till alla trafikanter: Håll spriten borta från trafiken. Detta gäller särskilt motorförarna, ty för dem mångfaldig risken för trafikolyckor vid förtäring av även små mängder sprit.

Till alla som ännu inte läst "Rätt och Vett i trafiken": köp och läs den. G. Dahlberg säljer den, även på polisstation finns den att köpa.

E. S.

PERSONLIGHET OCH TREVNAD i nutida badrum

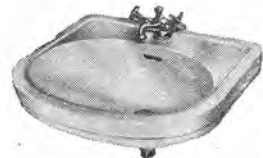
I villor och ombyggnadshus har man ofta möjlighet att erhålla större utrymme för badet. Det är då som gavelfronten till Gustavsbergs porslinsemaljerade badkar kommer med i planeringen. Ty med gavelfront och framfront kan badkaret och övriga apparater placeras efter kundens önsknings. Både kar och fronter kan erhållas i åtta standardfärger, vilket ytterligare bidrar till att skapa personlighet och trevnad i badrummet.

Inredningsförslag och färgställningar kan erhållas på begäran.

WC stol
med ringsits,
nr 315

Tvättställ
med enhåls-
blandare,
nr 505

Bidé med
vulstspolning,
nr 101

Gustavsbergs

— en industri i folkhälsans tjänst

Stockholm 520860   Göteborg 131569   Malmö 72630   Sundsvall 58265

Pris 1 krona

Gustavsbergs
Marlagatan 6
Herr Axel Björkman